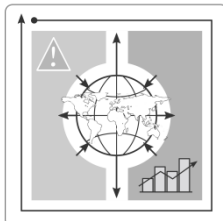

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας
και του κράτους δικαίου –
Ο ρόλος του Συμβουλίου της Ευρώπης (2014-2019)

*Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Διοικητική της διακινδύνευσης στην παγκόσμια πολιτική»*

Παρασκευή Καραστεργίου

Τριμελής επιτροπή:
Ευστάθιος Φακιολάς (ε)
Νικήτας-Σπυρίδων Κουτσούκης
Πάνος Χουντάλας

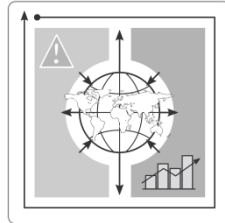
(ε) – Επιβλέπων
Ευστάθιος Φακιολάς (ε)

Τελική έκδοση

Κόρινθος, Ελλάδα, 2020

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER'S PROGRAMME IN
"Global Risks and Analytics"

Contemporary challenges for the Respect of Human Rights,
Democracy and the Rule of Law –
The role of the Council of Europe (2014-2019)

*Master's dissertation specializing in
"Risk management in global politics"*

Paraskevi Karastergiou

Committee:
Efsthathios Fakiolas (s)
Nikitas-Spiridon Koutsoukis
Panos Chountalas

(s) – Supervisor
Efsthathios Fakiolas (s)

Final version

Corinth, Greece, 2020

Abstract

The Council of Europe (CoE) is an intergovernmental organization created after the end of World War II to promote democracy and defend the rule of law in Europe. The post-war period in which the most important institution for the protection of human rights was born is very different from the "brave new world" of the 21st century. New challenges-risks and institutional transformations within member states have a significant impact on the function and the character of the organization who needs to adjust in a new era. This thesis examines the main challenges for the CoE in the last five years (2014-2019) in relation to the fundamental values it promotes. Two case studies are developed concerning the Russian federation after the annexation of Crimea (2014) and Turkey after the failed coup (2016). The imposition of sanctions in the Russian delegations resulted in an ad hoc removal of Russia from the Parliamentary Assembly, while the backsliding of democratic institutions in Turkey brought back the country in a monitoring status. In both occasions the lack of protection of human rights and democracy posed a threat to the cohesion and sustainability of the Council of Europe. These challenges triggered an evolutionary process in the CoE that involved constitutional changes in the function of the Parliamentary Assembly to safeguard unity and ensure the existence of the Council. Taking stock of crisis management theory, this thesis analyzes the most important threats and their impact on the CoE by presenting an original risk matrix.

Περίληψη

Το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣΤΕ) είναι ένας διακυβερνητικός Οργανισμός που δημιουργήθηκε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου για να προωθήσει τη δημοκρατία και να προστατέψει το κράτος δικαίου στην Ευρώπη. Η μεταπολεμική συνθήκη, στην οποία γεννήθηκε ο σημαντικότερος θεσμός προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι πολύ διαφορετική από τον «θαυμαστό καινούργιο κόσμο» του 21^{ου} αιώνα. Νέες προκλήσεις-κίνδυνοι και θεσμικοί μετασχηματισμοί εντός των κρατών-μελών έχουν σημαντική επίδραση στη λειτουργία και τη φυσιογνωμία του Οργανισμού που καλείται να προσαρμοστεί σε μια νέα εποχή. Στην παρούσα εργασία εξετάζονται οι κύριες προκλήσεις που αντιμετώπισε το Συμβούλιο της Ευρώπης την τελευταία πενταετία (2014-2019) σε σχέση με τις βασικές αξίες που προάγει. Οι περιπτωσιολογικές μελέτες που αναπτύσσονται αφορούν στη Ρωσική Ομοσπονδία μετά την προσάρτηση της Κριμαίας (2014) και στην Τουρκία, μετά την απόπειρα του πραξικοπήματος (2016). Η επιβολή κυρώσεων στη Ρωσική αντιπροσωπεία είχε ως αποτέλεσμα την απομάκρυνσή της από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση (ΚΣ) του ΣΤΕ για μια πενταετία. Παράλληλα, η θεσμική οπισθοδρόμηση στην Τουρκία μετά το πραξικόπημα επανάφερε τη χώρα σε καθεστώς παρακολούθησης (monitoring). Και στις δύο περιπτώσεις η μη προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου αποτέλεσε κίνδυνο για τη συνοχή και τη βιωσιμότητα του ΣΤΕ. Οι προκλήσεις αυτές αποτέλεσαν έναυσμα για μια εξελικτική διαδικασία εντός του Οργανισμού, μέσα από καταστατικές αλλαγές στην Κ.Σ., προκειμένου να διαφυλαχτεί η ενότητα και ακόμη περισσότερο η ύπαρξη του Συμβουλίου. Στο πλαίσιο του risk management γίνεται ανάλυση των σημαντικότερων κινδύνων και του αντίκτυπου που είχαν αυτοί στον Οργανισμό με την παρουσίαση μιας μήτρας κινδύνων (risk matrix).

Πρόλογος

Ολοκληρώνοντας το μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων» του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, επέλεξα να αφιερώσω τη διπλωματική μου εργασία σε ένα θέμα που αφορά προκλήσεις που βίωσα στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Η μακρόχρονη ενασχόλησή μου στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου μου έδωσε την ευκαιρία να συμμετέχω σε διαδικασίες και να παρακολουθήσω γεγονότα που καθόρισαν τη φυσιογνωμία του Οργανισμού. Η διεύρυνση του ΣΤΕ, μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου, η προσαρμογή των νέων Δημοκρατιών στα πρότυπα και στις αξίες του ΣΤΕ, η παραβίαση ατομικών δικαιωμάτων σε κράτη-μέλη και η προσπάθεια εναρμόνισης της λειτουργίας των θεσμικών οργάνων τους με τα standards του Οργανισμού ήταν σημεία σταθμοί στην τριακονταετή επαγγελματική μου διαδρομή.

Σε αυτήν την πορεία, ξεχωρίζω τη συνταρακτική πενταετία από το 2014 μέχρι το 2019, την οποία και αποφάσισα να αναδείξω μέσα από την παρούσα διπλωματική εργασία. Ο Οργανισμός βρέθηκε αντιμέτωπος με την ίδια του την ύπαρξη και τα θεσμικά του όργανα έχασαν τον συντονισμό τους. Η διαχείριση των κρίσεων της Ρωσίας και της Τουρκίας ήταν μια πολύ δύσκολη και πρωτόγνωρη πρόκληση. Ο υποδειγματικός ρόλος του Γενικού Γραμματέα κ. Jagland, καθώς και η σύσταση της ad hoc Επιτροπής του Προεδρείου της Κ.Σ. του ΣΤΕ με τη συμμετοχή μελών και από τα δύο όργανα απέφεραν καρπούς και «έσωσαν» τον Οργανισμό. Μετά από καταστατικές αλλαγές η Ρωσική Ομοσπονδία δεν αποχώρησε και η Τουρκία μπήκε σε διαδικασία παρακολούθησης (monitoring). Με αυτόν τον τρόπο, οι δύο χώρες βρίσκονται υπό την εποπτεία του ΣΤΕ και οι πολίτες τους προστατεύονται από τα όργανά του και κυρίως από το ΕΔΑΔ. Ο Οργανισμός επιβίωσε από τη μεγάλη αυτή κρίση και σήμερα επανεξετάζει τον ρόλο του εν αναμονή της Διάσκεψης Κορυφής Κρατών και Κυβερνήσεων, προχωρώντας σε διαρθρωτικές αλλαγές. Είναι απολύτως αναγκαίο να συνεχίσει να προσφέρει στήριξη στα κράτη-μέλη του με πλήρη σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις αρχές της Δημοκρατίας και του Κράτους Δικαίου. Σε έναν κόσμο που κυριαρχεί η αβεβαιότητα και τα δημοκρατικά πολιτεύματα κλυδωνίζονται από εσωτερικές και εξωτερικές προκλήσεις, ο ρόλος του ΣΤΕ είναι καθοριστικός.

Θέλω να ευχαριστήσω πολύ τον επιβλέποντα Καθηγητή κ. Ε. Φακιολά για τη συμβολή του στην ολοκλήρωση της εργασίας μου και την πολύτιμη καθοδήγηση που μου προσέφερε. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επικεφαλής του προγράμματος Καθηγητή κ. Ν. Κουτσούκη, που με κατηύθυνε και με

βοήθησε όλη τη χρονιά, ώστε να ανταπεξέλθω στις απαιτήσεις του προγράμματος. Δεν μπορώ να παραλείψω τους υπόλοιπους Καθηγητές του Μεταπτυχιακού προγράμματος με τους οποίους είχα την τύχη να συνεργαστώ, τους ευχαριστώ για τις διαλέξεις τους και τον επαγγελματισμό τους.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και κυρίως τον σύζυγό μου και τα δύο μου παιδιά που με παρότρυναν και με βοήθησαν να ολοκληρώσω αυτή την προσπάθεια.

Περιεχόμενα

ABSTRACT	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	7
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
2 ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	12
2.1 ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ	12
2.2 ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	15
3 Η ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΜΑΙΑΣ ΠΥΡΟΔΟΤΕΙ ΘΕΣΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΤΕ	19
4 Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΠΕΙΡΑΣ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΟ ΣΤΕ.....	24
5 ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	29
5.1 ΔΕΝΤΡΟ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ – Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ.....	32
5.1.1 <i>Κυρώσεις κατά Ρωσικής αντιπροσωπείας στη ΚΣ ΣΤΕ.....</i>	32
5.1.2 <i>Εκβάσεις Περιστατικού.....</i>	33
5.1.3 <i>Κατάταξη εκβάσεων</i>	33
5.2 ΔΕΝΤΡΟ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ – Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	34
5.2.1 <i>Επιβολή καθεστώτος παρακολούθησης (Monitoring) της Τουρκίας από το Συμβούλιο της Ευρώπης</i>	34
5.2.2 <i>Εκβάσεις Περιστατικού.....</i>	34
5.2.3 <i>Κατάταξη εκβάσεων</i>	35
6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	36
7 ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΗΓΩΝ	38
8 ΓΛΩΣΣΑΡΙ.....	48

1 Εισαγωγή

Το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι ο παλαιότερος ευρωπαϊκός διακυβερνητικός Οργανισμός και έχει ως στόχο την προστασία οικουμενικών αξιών, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η Δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου. Το κορυφαίο νομικό κείμενο στο οποίο θεμελιώνεται η υπόσταση αυτών των αξιών, είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου - ΕΣΔΑ (European Convention of Human Rights - ECHR), την οποία συνυπογράφουν τα 47 κράτη - μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.¹

Η ΕΣΔΑ υιοθετήθηκε το 1950 μετά από πρόταση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης και τέθηκε σε ισχύ το 1953. Συνιστά μια υψίστης σημασίας συνεισφορά του Συμβουλίου της Ευρώπης στον αγώνα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τούτο διότι η Σύμβαση κατοχυρώνει μια σειρά από ανθρώπινα δικαιώματα που τα κράτη - μέλη είναι υποχρεωμένα να εγγυηθούν σε όλους τους τομείς που υπάρχουν στη δικαιοδοσία τους. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του Συμβουλίου της Ευρώπης και είναι επιφορτισμένο με την διασφάλιση της τήρησης των υποχρεώσεων των κρατών μελών που απορρέουν από την Σύμβαση. Πρόκειται για τον σημαντικότερο σε διεθνές επίπεδο δικαστικό μηχανισμό προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που δίνει τη δυνατότητα τόσο διακρατικής όσο και ατομικής προσφυγής (Rules of the Court, ΕΔΔΑ).

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, ως γνήσιο προϊόν της μεταπολεμικής συνθήκης, συχνά κλονίζεται από γεωπολιτικές προκλήσεις και εσωτερικές αντιθέσεις που σχετίζονται με την πολιτειακή μετατόπιση των μελών του. Το ερώτημα λοιπόν, είναι κρίσιμο και αφορά το ίδιο το μέλλον του Οργανισμού: ποιες ακριβώς είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει το Συμβούλιο της Ευρώπης και πως προσπαθεί να τις αντιμετωπίσει προκειμένου να διαφυλάξει το κύρος του. Η σπουδαιότητα του ερωτήματος δεν εξαντλείται στην επιβίωση του Οργανισμού αποκλειστικά, αλλά εκτείνεται σε με μια πηγαία αγωνία για το ρόλο του Συμβουλίου, ως φάρος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ήδη από το 2012 πλήθος δημοσιευμάτων και ανεξάρτητων ερευνών ανέδειξε τις παθογένειες του Συμβουλίου της Ευρώπης όσον αφορά περιπτώσεις διαφθοράς και ευνοϊκής μεταχείρισης κρατών μελών. Η «διπλωματία του χαβιαριού» ("caviar diplomacy") ήταν υπόθεση που κλόνισε την αξιοπιστία του Συμβουλίου, καθώς αποδείχθηκε εκ των υστέρων ότι το Αζερμπαϊτζάν προσπαθούσε με δωροδοκίες μελών της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου να αποσιωπήσει κατάφορες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (European Stability Initiative 2012, Council of Europe Report 2018).

Λίγα χρόνια αργότερα, το 2014 η προσάρτηση της Κριμαίας από την Ρωσική Ομοσπονδία οδήγησε το Συμβούλιο σε μια ακόμα «υπαρξιακή κρίση». Το Συμβούλιο αποφάσισε να αναστείλει τα δικαιώματα ψήφου της Ρωσίας – για πρώτη φορά στην ιστορία του Οργανισμού ανακαλέστηκαν δικαιώματα ψήφου κράτους μέλους –και η Ρωσία με τη σειρά της παρακράτησε την ετήσια οικονομική συνεισφορά της δημιουργώντας μια τεχνητή οικονομική κρίση. Το Συμβούλιο διχάστηκε τόσο εντός όσο και εκτός καθώς η διεθνής κοινότητα βρέθηκε ενώπιον μιας πιθανότητας με ανυπολόγιστες συνέπειες. Ένα ΣΤΕ το οποίο δεν μπορεί να χρηματοδοτήσει αποστολές παρατήρησης, το προσωπικό

¹ Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου είναι διαθέσιμη στον παρακάτω σύνδεσμο: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf [ημερομηνία πρόσβασης: 24/10/2020]

και το Δικαστήριο, είναι ένας «αλινικά νεκρός» θεσμός. Πηγή δύναμης του ΣΤΕ είναι η ενότητα των κρατών μελών και η συναίνεση στο ύψιστο αγαθό του κράτους δικαίου. Η αναστολή δικαιωμάτων ψήφου του μεγαλύτερου κράτους μέλους σε μια περίοδο πολιτικής αστάθειας θυμίζει αρκετά τις μέρες του Ψυχρού Πολέμου. Το ΣΤΕ είναι ένας διακυβερνητικός θεσμός, που δημιουργήθηκε ακριβώς για να δημιουργήσει θεσμικούς δεσμούς μεταξύ κρατών που συγκλίνουν στη δημοκρατία και στο κράτος δικαίου. Μια ενδεχόμενη αποτυχία του ΣΤΕ να διασφαλίσει την ενότητα και την ομοψυχία των κρατών μελών, θα ήταν ένα ανεπανόρθωτο πλήγμα για την ειρήνη και τη δημοκρατία στην Ευρασία. Η θεσμική και οικονομική κρίση εντός του Συμβουλίου επιδεινώθηκε με την απόπειρα πραξικοπήματος το 2016 στην Τουρκία και τη διολίσθηση του καθεστώτος Ερντογάν σε μια αυταρχική πορεία. Οι θεσμικοί μετασχηματισμοί στην Τουρκία πυροδότησαν τη δεύτερη μεγάλη κρίση εντός του Συμβουλίου, που δίχασε τα κράτη μέλη και έφερε τον Οργανισμό ενώπιον κρίσιμων αντιφάσεων.

Η παρούσα εργασία θα αναλύσει τις κυριότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο Οργανισμός του Συμβουλίου της Ευρώπης από το 2014 μέχρι το 2019. Οι περιπτωσιολογικές μελέτες που θα εξεταστούν είναι η προστασία του κράτους δικαίου, της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Ρωσική Ομοσπονδία και την Τουρκία. Το θέμα είναι ιδιαίτερα επίκαιρο καθώς εντάσσεται σε μια ακαδημαϊκή συζήτηση που αφορά την κρίση του πολυμερισμού στον 21ο αιώνα (Cox 1997, Newman 2007). Νέου τύπου κίνδυνοι, όπως οι κυβερνοεπιθέσεις, η διασπορά ψευδών ειδήσεων, βιοχημικές επιθέσεις, και απειλές, όπως η αμφισβήτηση συνόρων, η όξυνση του εθνικισμού και του ρεβανσισμού αμφισβητούν την λειτουργία των διακρατικών Οργανισμών που χάνουν το γόητρο, την ισχύ και τη νομιμοποίησή τους.

Η εργασία θα δομηθεί σε τέσσερα κεφάλαια. Καταρχάς, θα γίνει μια σύντομη ανάλυση της έννοιας του κράτους δικαίου και των προκλήσεων που αντιμετωπίζει στη (μετα)νεωτερικότητα. Στη συνέχεια, θα συνδέσω το κράτος δικαίου με τον Οργανισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης, έναν διαχρονικό θεσμό προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών. Το κράτος δικαίου και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνιστούν το θεωρητικό υπόστρωμα της εργασίας καθώς και τη βάση λειτουργίας του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στην περίπτωση της Ρωσικής Ομοσπονδίας και στην κρίση που επήλθε εντός τη Συμβουλίου με την επιβολή κυρώσεων και τον μετέπειτα συμβιβασμό. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η περίπτωση της Τουρκίας και συγκεκριμένα η συνθήκη μετά την απόπειρα πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016 και ο ρόλος που ανέλαβε το ΣΤΕ. Για την μελέτη των δύο περιπτώσεων θα χρησιμοποιηθεί υλικό από τον Οργανισμό και κυρίως από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση για την καλύτερη αποτύπωση των προκλήσεων που κλήθηκε να αντιμετωπίσει το ΣΤΕ. Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται ένα Risk Matrix με τους κυριότερους κινδύνους που αντιμετώπισε το ΣΤΕ την τελευταία πενταετία και δύο δέντρα γεγονότων που κωδικοποιούν τους κινδύνους στο πλαίσιο των περιπτωσιολογικών μελετών. Η ανάλυση εναλλακτικών σεναρίων και πιθανών ενδεχομένων είναι αναγκαία για να εξετάσουμε τον αντίκτυπο των κινδύνων στη λειτουργία του Συμβουλίου καθώς και την έκβαση των κρίσεων αν δεν είχαν ληφθεί τα αναγκαία μέτρα.

Οι προκλήσεις αυτές πυροδότησαν μια εξελικτική διαδικασία εντός του Οργανισμού καθώς υιοθετήθηκαν νέα μέτρα και επινοήθηκαν νέοι μηχανισμοί ώστε να αμβλυθούν οι εντάσεις και να συνεχίσει η λειτουργία του. Στο τελευταίο κεφάλαιο θα γίνει μια επισκόπηση του βασικού επιχειρήματος

της διπλωματικής εργασίας και θα συνοψιστούν τα κύρια σημεία των τεσσάρων κεφαλαίων. Το κεντρικό επιχείρημα είναι ότι το ΣΤΕ, ως αντιπροσωπευτικό παράδειγμα μεταπολεμικού διεθνούς Οργανισμού, προσαρμόζεται στον «θαυμαστό καινούργιο κόσμο» ακόμη και αν αυτό προϋποθέτει συμβιβασμούς και οπισθοχωρήσεις σε τυπικά ζητήματα λειτουργίας και οργάνωσης. Η προσαρμογή του Συμβουλίου είναι μονόδρομος αν θέλουμε να διαφυλάξουμε την δημοκρατική παράδοση του Γαλλικού Διαφωτισμού και να προσπίσουμε τις πανανθρώπινες αξίες μέσα από τις οποίες γεννήθηκε η ενωμένη Ευρώπη. Η εργασία βασίζεται σε ποιοτικές μεθόδους έρευνας, καθώς πραγματοποιήθηκε επισκόπηση στη διεθνή βιβλιογραφία και έρευνα αρχείων. Συγκεκριμένα, ανέτρεξα τόσο σε διεθνείς εκθέσεις, όσο και σε πρωτογενείς πηγές εντός του Συμβουλίου, αρχεία και σημειώσεις που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής μου διαδρομής.²

² Η εργασία αυτή αποτελεί προϊόν μιας πολυετούς επαγγελματικής εμπειρίας στις παρυφές του ΣΤΕ που επέτρεψε τη συλλογή ανέκδοτων πληροφοριών και πρωτότυπων αρχείων κατά τη διάρκεια μιας συνταρακτικής πενταετίας στην οποία αμφισβητήθηκαν τόσο οι αρχές του Οργανισμού όσο και η ύπαρξή του.

2 Το Κράτος Δικαίου και το Συμβούλιο της Ευρώπης

Σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μια σύνδεση του κράτους δικαίου και του Συμβουλίου της Ευρώπης, ώστε να συγκροτηθεί το θεωρητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο τοποθετείται αυτή η εργασία. Το κράτος δικαίου αποτελεί κορυφαίο θέμα συζήτησης στη νομική επιστήμη και συνήθως προσεγγίζεται με αυστηρά νομικά εργαλεία. Δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετική η προσέγγιση μιας νομικοπολιτικής έννοιας που συνιστά την πεμπτούσια του δημοκρατικού πολιτεύματος. Χωρίς να υποβαθμίζεται η νομική πλευρά της συζήτησης, η παρούσα εργασία θα εξετάσει το κράτος δικαίου ως μια πολιτειακή συνθήκη που απειλείται από κινδύνους και (νέες) προκλήσεις. Υπό αυτήν την οπτική, το κράτος δικαίου μπορεί να γίνει αντικείμενο μελέτης με δυναμικό τρόπο, δηλαδή να αναλυθεί ως δυναμική διαδικασία της οποίας τα χαρακτηριστικά αλλάζουν ανάλογα με τη χρονική περίοδο και τις αντίστοιχες προκλήσεις. Με άλλα λόγια, το κράτος δικαίου μπορεί να είναι αναπόσπαστο κομμάτι των φιλελεύθερων δημοκρατικών πολιτευμάτων της Δύσης και αυτό να αποτυπώνεται στα συνταγματικά κείμενα· ωστόσο, δεν σημαίνει ότι δεν αλλάζει, δεν διαστρεβλώνεται και δεν απειλείται.

Στις επόμενες παραγράφους θα γίνει μια θεωρητική σύνοψη της νομικής θεωρίας περί κράτους δικαίου και θα γίνει μια σύντομη ιστορική αναδρομή στο Συμβούλιο της Ευρώπης, ώστε να θεμελιωθεί θεωρητικά και ιστορικά η σχέση των δύο.

2.1 Κράτος δικαίου και νέου τύπου προκλήσεις

Ο κύριος σκοπός του κράτους δικαίου δεν εξαντλείται στη γραμματική ερμηνεία του θετικού δικαίου ενός κράτους, αλλά είναι κυρίως η πραγμάτωση της δικαιοσύνης ως ακριβοδικίας από τα κρατικά όργανα που μετουσιώνουν το δίκαιο σε δικαιοσύνη. Η ως άνω μετουσίωση πραγματώνεται πάντοτε υπό βασικές αρχές του κράτους δικαίου: την αρχή της αναλογικότητας, την αρχή της ασφάλειας δικαίου, την αρχή της ουσιαστικής δικαιοσύνης, την αρχή της φανερής δράσεως των διοικητικών οργάνων, την απαγόρευση της αυθαιρεσίας και τη μη αντιφατικότητα των κανόνων ως δικαιοπρακτική αρχή. Η υιοθέτηση των αρχών του κράτους δικαίου στην πολιτική πραγματικότητα πραγματοποιείται με δύο τρόπους: είτε με ρητή αναφορά στο Σύνταγμα του εκάστοτε κράτους, ότι το συγκεκριμένο αποδέχεται, σέβεται και υποχρεούται να διασφαλίζει τις αρχές αυτές, είτε με νομικές ρυθμίσεις/κανόνες που κατοχυρώνουν άμεσα ή έμμεσα όλα τα ποιοτικά στοιχεία που προϋποτίθενται για να είναι δυνατή η περί κράτους δικαίου κατάφαση (Παραράς 2014, σελ.8).

Η πιο σημαντική επιταγή του κράτους δικαίου ορίζει ότι η άσκηση εξουσίας λαμβάνει χώρα εντός ενός περιοριστικού πλαισίου καθιερωμένων δημόσιων κανόνων και όχι με αυθαιρετο, *ad hoc* ή καθαρά διακριτικό τρόπο βάσει προτιμήσεων ή ιδεολογιών. Η κυβέρνηση οφείλει να λειτουργεί εντός ενός πλαισίου νόμου σε ό, τι κάνει και πρέπει να λογοδοτεί μέσω του νόμου, όταν υπάρχει πρόταση για μη εξουσιοδοτημένη ενέργεια από εκείνους που είναι εξουσιοδοτημένοι. Η έννοια αυτή της «υπεροχής του νόμου» αναπτύχθηκε και δεσπόζει στο αγγλικό δημόσιο δίκαιο, συνδυάστηκε εκεί με τη σταδιακή μετάβαση από το καθεστώς όπου η κυριαρχία ανήκε στον μονάρχη, στο σύστημα, όπου σε κυρίαρχο

πολιτειακό όργανο εξελίχθηκε η Βουλή, οι νόμοι της οποίας απέκτησαν υπεροχή και επιβολή έναντι όλων των άλλων πολιτειακών οργάνων (Παραράς, 2014, σελ. 42). Η εφαρμογή των αρχών του κράτους δικαίου πρέπει να προστατεύεται από το Σύνταγμα. Οι νομικές διαδικασίες και τα κατάλληλα νομοθετικά μέτρα να λειτουργούν υπέρ του πολίτη. Ο δικαστής οφείλει να ελέγχει τη συνταγματικότητα των πράξεων της κυβέρνησης. Όλες οι σύγχρονες κοινωνίες επιδιώκουν να εξασφαλίσουν τα ατομικά δικαιώματα στην αρχή του κράτους δικαίου και τα δικαστήρια να ελέγχουν όλους τους κανόνες του Συντάγματος (Παραράς 2014).

Η «αχίλλειος πτέρνα» του νομικού συλλογισμού, που οδηγεί στο κράτος δικαίου, είναι ακριβώς η συνθήκη αίρεσης των κανόνων του κράτους δικαίου. Τι συμβαίνει όταν οι παραπάνω αρχές σταματούν να έχουν αξία; Ποιος δύναται να αποφασίσει και με τι κριτήρια το «πέρασμα» σε μια κατάσταση όπου, οι βασικές αρχές που συγκροτούν το δημοκρατικό πολίτευμα, σταματούν να ισχύουν; Ακολουθώντας την αμφιλεγόμενη φιλοσοφική σκέψη του Καρλ Σμιτ, Γερμανού φιλοσόφου του 20ού αιώνα, η κρίσιμη συνθήκη που χρήζει της προσοχής μας είναι η εξαίρεση και όχι ο κανόνας. Οι όροι με τους οποίους αίρεται η «κανονικότητα» του κράτους δικαίου και ο κυρίαρχος δρα αυτοβούλως σε μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης (Agamben 2005). Το πέρασμα στην ακαδημαϊκή συζήτηση περί καταστάσεως εξαίρεσης είναι αναγκαίο, γιατί θα χρησιμεύσει στις περιπτώσεις που θα μελετηθούν στα επόμενα κεφάλαια και συγκεκριμένα στην Τουρκία, όπου ο Ερντογάν επικαλέστηκε την κατάσταση έκτακτης ανάγκης για να σταθεροποιήσει την εξουσία του μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα. Σε αυτήν τη συνθήκη θα εξεταστεί η απάντηση του Συμβουλίου της Ευρώπης και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίστηκε η απειλή της «εξαίρεσης» εντός του Οργανισμού, αλλά και εντός της Τουρκικής «δημοκρατίας».

Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης αποτελεί θέμα φιλοσοφικού προβληματισμού ήδη από την πρώτη περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (μέχρι το 201 π.Χ.), όταν η Σύγκλητος είχε τη δυνατότητα να εξουσιοδοτήσει τους ύπατους να ορίσουν έναν Δικτάτορα (Peck 1923). Επρόκειτο για ένα *ad hoc* αξίωμα το οποίο έδινε απόλυτη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία για μια συγκεκριμένη περίοδο, ώστε να αντιμετωπιστεί μια στρατιωτική απειλή. Δύο δικτάτορες εκμεταλλεύτηκαν την εξουσία αυτή για να καταλύσουν το πολίτευμα, ο Σύλλας (82 π. Χ.) και ο Καίσαρας (49 π. Χ.). Στη σύγχρονη εποχή, το καθεστώς της έκτακτης ανάγκης αποτελεί διλήριδα εντός των συνταγματικών κειμένων και προβλέπεται η ενεργοποίησή της σε εξαιρετικές περιπτώσεις (π.χ. πόλεμος, τρομοκρατική επίθεση, πανδημία κ.α.). Η χρονική αυτή συνθήκη αποτελεί τη μοναδική «νόμιμη» παρεκτροπή από τις αρχές του κράτους δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τίθεται, όμως, ένα ζήτημα ορισμού της «έκτακτης ανάγκης», καθώς και των επιτρεπτών μέτρων που δύναται να πάρει μια εκτελεστική εξουσία για να διαφυλάξει το πολίτευμα. Η περίπτωση της Τουρκίας είναι χαρακτηριστική, καθώς η απάντηση του καθεστώτος στην απόπειρα πραξικοπήματος ήταν δυσανάλογη και εντός των αρχών του κράτους δικαίου που αποτελεί κορωνίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης (European Commission - Fact Sheet 2016).

Όσο ο κόσμος γίνεται πιο «επικίνδυνος» ή προσλαμβάνεται ως τέτοιος από τους πολίτες, τόσο περισσότερο περίπλοκη γίνεται η υπόθεση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς η διαχείριση κρίσεων και κινδύνων θέτει υπό αμφισβήτηση το κράτος δικαίου. Στην κοινωνία της διακινδύνευσης (Beck 1992) οι κοινωνίες καλούνται να αντιμετωπίσουν έναν νέο κίνδυνο: το πέρασμα από την «εποχή των

δικαιωμάτων» στην εποχή της «έλλειψης δικαιωμάτων» σε ένα συνταγματισμό χωρίς δικαιώματα (Ανθόπουλος, Κοντιάδης,, Παπαθεοδώρου 2005, σελ. 12-13). Με άλλα λόγια, η διαρκής αίρεση των δικαιωμάτων λόγω της επίκλησης κινδύνων υπονομεύει την αξία των συνταγματικών κειμένων. Η επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, που φανερώνει τους κινδύνους για τα δικαιώματα και τη δημοκρατία. Το πρόβλημα της σχέσης μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας είναι υπαρκτό και συχνά αντιτίθεται στις αρχές διεθνών και διακρατικών Οργανισμών/συνθηκών. Η πρόκληση έγκειται στη στάθμιση του αγαθού της ασφάλειας με τα ατομικά δικαιώματα και τη διεθνή νομιμότητα, συγκεκριμένα σε περιόδους κρίσης όπου τα όρια του πολιτικά εφικτού και επιθυμητού επαναπροσδιορίζονται.

Τα κράτη καλούνται να διαχειριστούν κινδύνους και κρίσεις ακροβατώντας σε ένα τεντωμένο σκοινί, όπου η (αποτελεσματική) προστασία της εδαφικής ακεραιότητας και της ζωής των πολιτών πρέπει να συμμορφώνεται με τους κανόνες του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, με τη λειτουργία διεθνών ποινικών δικαστηρίων και με διακρατικές συνθήκες. Η απόλυτη κυριαρχία του κράτους εντός της επικράτειας μετριάζεται από τους περιορισμούς και τις καταστατικές αρχές διεθνών Οργανισμών που περιορίζουν το «απόλυτο» της εθνικής εξουσίας με απώτερο στόχο την προστασία των δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Το «παραδοσιακό κράτος» υποχωρεί στην κοινωνία της διακινδύνευσης και αναζητά νέες μορφές διαχείρισης των κινδύνων και των απειλών. Ταυτόχρονα, το εύρος και οι αρμοδιότητες διεθνών Οργανισμών επεκτείνονται με την εδραίωση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης. Η νέα συνθήκη λειτουργίας των κρατών μελών του ΣΤΕ διαφέρει σημαντικά από τον μεταπολεμικό κόσμο των εθνών κρατών, καθώς οι αρμοδιότητες πλέον διαχέονται σε ένα πολυεπίπεδο πλέγμα θεσμών και Οργανισμών εκτός του στενού πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας. Διεθνείς οργανισμοί, όπως το ΣΤΕ, ελέγχουν το έργο της εκτελεστικής εξουσίας και συμβάλλουν στη λειτουργία του κράτους δικαίου (Hague 2013).

Η προστασία του ατόμου από αυθαίρετες πρακτικές εκ μέρους των κρατικών οργάνων και η τήρηση της καθ' ύλην αρμοδιότητας της ελάχιστης δικαιοδοτικής διαδικασίας συνιστά ένα διαρκές διακύβευμα για το κράτος δικαίου. Η κρατική εξουσία οφείλει να απέχει από κάθε αυθαιρεσία σε βάρος της ζωής, της προσωπικής ελευθερίας και της ιδιοκτησίας των προσώπων που βρίσκονται στη δικαιοδοσία της. Τα σχετικά δικαιώματα κατοχυρώνονται ιδιαίτερα από τα άρθρα 5,6,7,9 και 17 του ισχύοντος ελληνικού Συντάγματος, καθώς και στην ΕΣΔΑ (άρθρα 2,5 και άρθρο 1 του πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου). Φυσικά, το κράτος δικαίου δεν δύναται να επαναπαύεται στη γραμματική κωδικοποίηση των αξιών του, αλλά οφείλει να πασχίζει διαρκώς για την εφαρμογή τους από την Πολιτεία και πρέπει να προχωρά σε πρωτοβουλίες προάσπισης των σχετικών δικαιωμάτων. Με άλλα λόγια, οφείλει να λειτουργεί προστατευτικά και προληπτικά για το άτομο που είναι εκτεθειμένο σε κινδύνους για να του προσφέρει ασφάλεια. Η επιβολή και η διατήρηση της ασφάλειας πρέπει να αποτελεί τον πρωταρχικό σκοπό της κρατικής εξουσίας και να επιδιώκει τη συμμόρφωση του κάθε πολίτη στην έννομη τάξη. Επίσης, η κρατική εξουσία πρέπει να αποτελεί εγγύηση για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του πολίτη, ώστε να κατοχυρώνει τα συμφέροντα του ατόμου και του κοινωνικού συνόλου.

Στο πλαίσιο του σύγχρονου κράτους δικαίου πρέπει να υπάρχει μια ισορροπία και να εξαρτάται το κράτος από τον πολίτη και αντίστροφα. Με άλλα λόγια, πρέπει να μην επικρατεί ένα αυταρχικό κράτος που καταστρατηγεί τα δικαιώματα των πολιτών και δεν τα προστατεύει αποτελεσματικά (Παπαθεοδώρου, 2005, σελ.194). Το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αλληλένδετα.

Το κράτος δικαίου δεν θα είχε νόημα σαν έννοια, αν δεν επέτρεπε την πρόσβαση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Αντίστροφα, η προστασία και η προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πραγματοποιούνται μόνο μέσω του σεβασμού του κράτους δικαίου: ένα ισχυρό καθεστώς κράτους δικαίου είναι ζωτικής σημασίας για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, το κράτος δικαίου και πολλά ανθρώπινα δικαιώματα (όπως η δίκαιη δίκη και η ελευθερία της έκφρασης) αλληλεπικαλύπτονται. Σε αυτήν ακριβώς τη λεπτή ισορροπία έρχονται να συμβάλλουν διακρατικοί οργανισμοί, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης που δημιουργήθηκε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου για να υπερασπιστεί τα ηθικά θεμέλια των φιλελεύθερων δημοκρατιών, να προασπίσει τα ατομικά δικαιώματα και το κράτος δικαίου.

2.2 Κράτος Δικαίου και Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης **ιδρύθηκε το 1949**, ως αποτέλεσμα των ιστορικών διεργασιών για τη θεσμοποίηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με στόχο την «επίτευξη στενότερης ενότητας μεταξύ των μελών του, ώστε να διαφυλαχθούν και να προωθηθούν τα κοινά ιδεώδη και οι αρχές και να ευνοηθεί η οικονομική πρόοδος τους» (Statute Of The Council Of Europe, 2015, Άρθρο 1, σελ. 2). Κύριος στόχος του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι **η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και του κράτους δικαίου**. Το θεμελιώδες νομικό κείμενο που συμπυκνώνει αυτές τις αρχές και αξίες είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου – ΕΣΔΑ, την οποία συνυπογράφουν τα 47 κράτη-μέλη του Οργανισμού.³ Στην μέχρι τώρα λειτουργία του, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει καταφέρει να υιοθετήσει έναν σημαντικό αριθμό νομικά δεσμευτικών Ευρωπαϊκών Συμβάσεων. Στη βάση αυτών των Συμβάσεων τα κράτη-μέλη εναρμονίζονται με το νομικό κεκτημένο του Συμβουλίου της Ευρώπης και προχωρούν σε μεταρρυθμίσεις που αφορούν την καλύτερη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την καταπολέμηση των βασανιστηρίων, την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, την προστασία των προσωπικών δεδομένων και την πολιτιστική συνεργασία. Το ΣΤΕ έχει συμβάλει επίσης στην χάραξη κατευθυντήριων γραμμών πολιτικής σε θέματα υγείας, παιδείας, πολιτισμού, αθλητισμού κ.λπ. (Statute of The Council of Europe, 2015, Article 1, 3 σελ. 2).

Το Κράτος Δικαίου αναφέρεται στο προοίμιο του καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣΤΕ) ως μία από τις τρεις «*αρχές που αποτελούν τη βάση κάθε γνήσιας δημοκρατίας*», μαζί με την ατομική και την πολιτική ελευθερία. Το κράτος δικαίου αποτελεί, επίσης, προϋπόθεση για την ένταξη νέων κρατών-μελών στον Οργανισμό (Statute Of The Council Of Europe, 2015, σελ. 1). Το Συμβούλιο της Ευρώπης διαθέτει θεσμούς, διαδικασίες και μηχανισμούς που υπερβαίνουν τον διακυβερνητικό του χαρακτήρα, προωθούν και ενισχύουν τις αρχές του κράτους δικαίου και την ανάγκη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ίδια η Κοινοβουλευτική Συνέλευση έχει διαμορφώσει ένα θεσμικό επίπεδο

³ Το Συμβούλιο της Ευρώπης αποτελείται από **47 κράτη-μέλη**: Αλβανία, Ανδόρα, Αυστρία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Βέλγιο, Βουλγαρία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, Κύπρος, Δημοκρατία της Τσεχίας, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γεωργία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ισλανδία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λετονία, Λιχτενστάιν, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μολδαβία, Μονακό, Ολλανδία, Νορβηγία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Ρωσία, Άγιος Μαρίνος, Σερβία, Μαυροβούνιο, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Δημοκρατία της Β. Μακεδονίας, Τουρκία, Ουκρανία, Ηνωμένο Βασίλειο. Καθεστώς παρατηρητή έχει παραχωρηθεί στην Αγία Έδρα, τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία, τον Καναδά, και το Μεξικό. Το Ισραήλ παρίσταται ως παρατηρητής στις εργασίες της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου (Statute Of The Council Of Europe, 2015, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/001>, ημερομηνία πρόσβασης 20/10/2020).

πανευρωπαϊκού κοινοβουλευτισμού και κοινοβουλευτικού ελέγχου στο όνομα των κοινών ευρωπαϊκών αξιών και θεσμικών αντιλήψεων. Υψίστης σημασίας μηχανισμοί αποτελούν η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)**, η ατομική προσφυγή σε αυτό, η εποπτεία για την εκτέλεση των αποφάσεων του Δικαστηρίου και η δυνατότητα λήψης πολιτικών μέτρων για τη συμμόρφωση των κρατών-μελών στις αποφάσεις του Δικαστηρίου.

Έναν χρόνο μετά την ίδρυση του Συμβουλίου, τα κράτη-μέλη υιοθέτησαν την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1950), η οποία και τέθηκε σε ισχύ το 1953. Πρόκειται για διεθνή συμφωνία που κατοχυρώνει σειρά ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών που τα κράτη-μέλη είναι υποχρεωμένα να εγγυηθούν σε όλα τα πρόσωπα υπό τη δικαιοδοσία τους. Η Σύμβαση βασίστηκε στα δικαιώματα που αναφέρονται στην Παγκόσμια Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών, ενώ «εγκαινιάσει» το ΕΔΔΑ, το οποίο και απέκτησε μεγαλύτερο κύρος από το ίδιο το Συμβούλιο, καθώς αναγνωρίστηκε ως φάρος προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων απέναντι στην αυθαιρεσία του κράτους. Το Δικαστήριο είναι επιφορτισμένο με τη διασφάλιση του σεβασμού των υποχρεώσεων των κρατών-μελών που απορρέουν από τη Σύμβαση, είναι ο σημαντικότερος σε διεθνές επίπεδο δικαστικός μηχανισμός προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που δίνει τη δυνατότητα, τόσο διακρατικής, όσο και ατομική προσφυγής, μετά την εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων (ΕΣΔΑ, 2010: 16).

Η ΕΣΔΑ καθιέρωσε ένα καινοτόμο και νομικά ουσιαστικό σύστημα τριμελούς ελεγκτικής εποπτείας ως προς την εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ: ΕΔΔΑ-Συμβαλλόμενα Κράτη-Επιτροπή Υπουργών ΣΤΕ. Αυτό καθιστά το κάθε κράτος ταυτόχρονα (και ανάλογα την περίπτωση) ελεγκτή και ελεγχόμενο, ενώ διασφαλίζει την εκτέλεση των αποφάσεων. Η πλήρης και έγκαιρη συμμόρφωση προς τις καταδικαστικές αποφάσεις, διαδικασία που επιτηρείται από την Επιτροπή Υπουργών, είναι ζωτικής σημασίας, καθώς έτσι ικανοποιείται το δικαίωμα της δίκαιης δίκης και της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, ενώ αποφεύγεται η συσσώρευση επαναληπτικών παρόμοιων προσφυγών και αποτελεί έμπρακτη απόδειξη της ενδυνάμωσης των αρχών της χρηστής διοίκησης, του κράτους δικαίου και της ασφάλειας του δικαίου (ΕΣΔΑ, 2010 άρθρο 46 σελ. 28-29). Η εξελικτική πορεία της ΕΣΔΑ συνεχίζεται μέχρι και σήμερα, καθώς η ίδια η Σύμβαση μπορεί να θεωρηθεί ζωντανό εργαλείο, το οποίο εξελίσσεται διαρκώς βάσει της ερμηνείας των διατάξεών του από το Δικαστήριο. Η διεύρυνση των εννοιών των προστατευόμενων δικαιωμάτων και η εφαρμογή τους σε περιπτώσεις που δεν είχαν προβλεφθεί το 1950 επιβεβαιώνει τον δυναμικό χαρακτήρα της Σύμβασης και της προσαρμοστικότητάς της στις νέες προκλήσεις. Το 2010, ξεκίνησε διαδικασία μεταρρύθμισης του συστήματος της ΕΣΔΑ, με τη λήψη μέτρων εκ μέρους των κρατών για αποτελεσματικότερη εφαρμογή της Σύμβασης, με την ενίσχυση της αρχής της επικουρικότητας και με την αναμόρφωση των κριτηρίων του παραδεικτού των προσφυγών (Bond 2012).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή του ΣΤΕ για τη Δημοκρατία μέσω του Νόμου, ευρύτερα γνωστή ως «Επιτροπή της Βενετίας», συνιστά παράδειγμα της προσαρμοστικότητας του θεσμού που ανταποκρίθηκε στους ιστορικούς μετασχηματισμούς που επέφερε η πτώση του τείχους του Βερολίνου. Το 1990 δημιουργήθηκε η Επιτροπή της Βενετίας για να παρέχει νομικές συμβουλές και καθοδήγηση σε κράτη-μέλη της, καθώς και σε κράτη που επιθυμούσαν να ευθυγραμμίσουν τις νομικές και θεσμικές δομές τους με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και τις διεθνείς αρχές της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Αρχικά, η Επιτροπή δημιουργήθηκε για να παρέχει υποστηρίξη στα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, σταδιακά όμως επεκτάθηκε σε χώρες της Βορείου Αφρικής, της Αμερικής και της Ασίας. Η Επιτροπή βοηθά, επίσης, στη διασφάλιση της διάδοσης και

της παγίωσης μιας κοινής συνταγματικής κληρονομιάς, παίζοντας μοναδικό ρόλο στη διαχείριση συγκρούσεων, παρέχοντας «έκτακτη συνταγματική βοήθεια» σε κράτη που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο. Ο μηχανισμός αυτός έχει καταφέρει να αποκτήσει τεράστιο θεσμικό κύρος και, παρά τον συμβουλευτικό του χαρακτήρα, έχει εξελιχθεί σε ένα άτυπο πανευρωπαϊκό συνταγματικό συμβούλιο που ενεργεί ως θεματοφύλακας των ευρωπαϊκών συνταγματικών παραδόσεων και αξιών. Έχει διαμορφώσει, κατά τον τρόπο αυτό, ένα πανευρωπαϊκό συνταγματικό κειμητήριο, σαφές ως προς το περιεχόμενό του και βασισμένο στην απόλυτη εννοιολογική και ιστορική σύνδεση δημοκρατίας και κράτους δικαίου, προς το οποίο οφείλουν να συμμορφώνονται τα εθνικά συντάγματα και οι νομοθετικές και πολιτικές πρακτικές των κρατών-μελών (Revised Statute of the European Commission for Democracy through Law, 2002, Article 1)⁴.

Η Επιτροπή συνέβαλλε επίσης στην κωδικοποίηση του κράτους δικαίου, το οποίο αποτελεί συχνά πεδίο διαφορών και «δημιουργικών ερμηνειών» που αλλοιώνουν το περιεχόμενό του. Συγκεκριμένα, σε έκθεση της Επιτροπής το 2011, σε συνέχεια ψηφίσματος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΣΤΕ (2007), τα βασικά στοιχεία του κράτους δικαίου είναι: (1) η νομιμότητα, συμπεριλαμβανομένης μιας διαφανούς, υπεύθυνης και δημοκρατικής διαδικασίας για τη θέσπιση νόμου, (2) η ασφάλεια δικαίου, (3) η απαγόρευση αυθαιρεσίας, (4) η πρόσβαση στη δικαιοσύνη ενώπιον ανεξάρτητων και αμερόληπτων δικαστηρίων, συμπεριλαμβανομένου του δικαστικού ελέγχου διοικητικών πράξεων, (5) ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και (6) η μη διάκριση και ισότητα ενώπιον του νόμου. Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣΤΕ (Ph. Mahoux, Report 14387, 2017), μετά από συζήτηση με τη συμμετοχή του Προέδρου της Επιτροπής της Βενετίας, κ. Gianni Buquicchio (2017), ενέκρινε τη λίστα ελέγχου για το κράτος δικαίου και αποφάσισε να τη χρησιμοποιεί συστηματικά στις εργασίες της, ιδίως κατά την προετοιμασία των εκθέσεων της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Επιτροπής Υποχρεώσεων και Δεσμεύσεων των κρατών-μελών του ΣΤΕ (Επιτροπή Παρακολούθησης). Η Συνέλευση ήταν πίσω από την ανάπτυξη του εγγράφου και βρίσκεται στην πρώτη γραμμή εφαρμογής του. Τα Κοινοβούλια οφείλουν να λειτουργούν ως εγγυητές του κράτους δικαίου κατά την πραγματοποίηση συνταγματικών και νομοθετικών μεταρρυθμίσεων και η ερμηνεία νομοσχεδίων που εγκρίνονται να γίνεται σύμφωνα με τις αρχές του κράτους δικαίου (ομιλία Gianni Buquicchio, Πρακτικά PA, Coe, 2017).

Ένας ακόμη θεσμός που δημιουργήθηκε από την Επιτροπή της Βενετίας είναι αυτός του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Η Επιτροπή Υπουργών του ΣΤΕ δημιούργησε τον θεσμό το 1999 με αποστολή την εποπτεία θεμάτων ατομικών δικαιωμάτων σε όλα τα κράτη-μέλη. Αποτελεί μη δικαστικό ανεξάρτητο θεσμό, ο οποίος εκλέγεται από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση και αναλαμβάνει διακριτές λειτουργίες από τα υπόλοιπα σώματα του Συμβουλίου. Συγκεκριμένα, ο Επίτροπος προωθεί την εκπαίδευση και την ευαισθητοποίηση για τα δικαιώματα του ανθρώπου στα κράτη-μέλη, καθώς και συμβουλεύει τα κράτη-μέλη για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επίσης, διαθέτει εποπτικό ρόλο, καθώς εντοπίζει πιθανά κενά σε νομοθεσίες και πρακτικές κρατών-μελών αναφορικά με τη συμμόρφωσή τους σε θέματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο Επίτροπος συντάσσει εκθέσεις τις οποίες και απευθύνει στην Επιτροπή των Υπουργών και την Κοινοβουλευτική Συνέλευση ετησίως. Μπορεί, ακόμη, να πάρει πρωτοβουλία και να συντάξει εκθέσεις, προτάσεις και απόψεις, ενώ

⁴ Το αναθεωρημένο σύμφωνο της Επιτροπής της Βενετίας είναι προσβάσιμο στην παρακάτω διεύθυνση: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute [ημερομηνία πρόσβασης: 23/10/2020]

δύναται να παρέμβει σε ακροαματικές διαδικασίες του ΕΔΔΑ παίρνοντας θέση σε θέματα που αφορούν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ΕΣΔΑ, 2010, σελ. 24, 67).

Συμπερασματικά, το κράτος δικαίου είναι οργανικά συνδεδεμένο με τη λειτουργία και τον σκοπό του Συμβουλίου της Ευρώπης. Όταν το έθνος κράτος αντιμετωπίζει προκλήσεις, κινδύνους και μεταβάλλεται για να τις αντιμετωπίσει ή τις εκμεταλλεύεται για να αποστασιοποιηθεί από το νομικό κεκτημένο του κράτους δικαίου, τότε διακρατικοί Οργανισμοί, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, παρεμβαίνουν. Η εξελικτική πορεία του Συμβουλίου, οι νέοι θεσμοί που αναφέρθηκαν και το πλούσιο ιστορικό νομολογιών αποδεικνύουν ότι οι διακρατικοί θεσμοί συμβάλλουν στην αντιμετώπιση κινδύνων και λειτουργούν επικουρικά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Δεν πρόκειται, ωστόσο, για μια γραμμική διαδικασία, αντίθετα η εξέλιξη των θεσμών του Συμβουλίου αντικατοπτρίζει, τόσο τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα πολιτικά συστήματα των κρατών-μελών, όσο και τους εσωτερικούς πολιτειακούς μετασχηματισμούς. Τα επόμενα δύο κεφάλαια θα αναδείξουν δύο περιπτώσεις στις οποίες το Συμβούλιο κλήθηκε να αντιμετωπίσει εθνικές παραβιάσεις του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και να προσαρμοστεί προκειμένου να διατηρήσει την ανεξαρτησία και την αξία του.

3 Η προσάρτηση της Κριμαίας πυροδοτεί Θεσμική κρίση εντός του ΣΤΕ

Την τελευταία πενταετία το Συμβούλιο της Ευρώπης κλήθηκε να αντιμετωπίσει ίσως τη μεγαλύτερη κρίση στην ιστορία του. Ένας θεσμός με το κύρος και την αναγνώριση του Συμβουλίου φαίνεται άτρωτος εκ πρώτης όψεως. Πώς άλλωστε είναι δυνατόν να αμφισβητήσει κάποιο κράτος-μέλος του Οργανισμού την αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή του κράτους δικαίου; Ακόμη και αν στην πραγματικότητα ουκ ολίγα κράτη-μέλη παραβιάζουν τις αρχές που διέπουν την ΕΣΔΑ είναι αδύνατον, τουλάχιστον σε επίπεδο δημόσιας ρητορικής και συμβολισμών, ένα κράτος να αμφισβητήσει τις αξίες και τον σκοπό του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η κρίση μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας το 2014 δημιουργεί έναν κραδασμό εντός του Συμβουλίου που θέτει υπό αμφισβήτηση την ύπαρξη και λειτουργία του ίδιου του θεσμού. Σε θεωρητικό επίπεδο η συζήτηση έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του πώς ένας διακυβερνητικός Οργανισμός με βαθιά ιστορία κινδυνεύει μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα να πέσει στην αφάνεια και την ανυποληψία. Η συζήτηση περί διαχείρισης κρίσεων συχνά περιορίζεται είτε εντός των συνόρων του έθνους κράτους (π.χ. τρομοκρατία, φυσικές καταστροφές κλπ.), είτε σε παράγοντες που απειλούν την ασφάλεια του έθνους κράτους (π.χ. πολεμική σύρραξη, θερμά επεισόδια κ.λπ.). Η προστιθέμενη θεωρητική αξία αυτής της εργασίας έγκειται στην αναγνώριση και διαχείριση κινδύνων που απειλούν την «ασφάλεια» και τη συνέχεια διακυβερνητικών Οργανισμών.

Το 2014 η κυβέρνηση του Βίκτορ Γιανουκόβιτς στην Ουκρανία έρχεται αντιμέτωπη με ένα λαϊκό κίνημα που διαδηλώνει υπέρ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συγκεκριμένα υπέρ της Συμφωνίας Σύνδεσης με την Ε.Ε.. Η Ουκρανία ήδη από τις αρχές του 2000 προσπαθούσε να εδραιώσει μια στενότερη σχέση με την Ε.Ε. και μετά από μακρόσυρτες διαπραγματεύσεις κατέληξε στη Συμφωνία Σύνδεσης. Ο Γιανουκόβιτς, υπό τον φόβο αντιποίνων και αμφιταλαντευόμενος ανάμεσα στην παραδοσιακή σχέση με τη Ρωσία και την πολλά υποσχόμενη Συμφωνία Σύνδεσης με την Ε.Ε., κωλυσιέργησε σημαντικά, με αποτέλεσμα να υπάρξει ένας λαϊκός ξεσηκωμός εναντίον της κυβέρνησης, που οδήγησε στην αποπομπή του Προέδρου εξαιτίας της έντασης των διαδηλώσεων στο Κιέβο. Την ίδια χρονική στιγμή στην περιοχή της Κριμαίας ενεργοποιήθηκε ένα «φιλο-ρωσικό ένστικτο» και ομάδες πολιτών δημιούργησαν πολιτοφυλακές με σκοπό να προστατέψουν τις ρωσόφωνες περιοχές της Κριμαίας από τις αντι-ρωσικές θέσεις του Κιέβου. Η χερσόνησος της Κριμαίας είναι μια γεωγραφική περιοχή πολύ κοντά στη Ρωσία η οποία παραδοσιακά ανήκε στη Ρωσική αυτοκρατορία, στη συνέχεια στη Σοβιετική ένωση και το ρωσικό στοιχείο σε γενικές γραμμές είναι πλειοψηφικό. Το στρατηγικό ενδιαφέρον της Κριμαίας συνίσταται στο γεγονός ότι λειτουργεί ως διάδρομος της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα (Mearsheimer 2014). Παρά το γεγονός ότι η Ρωσία αρχικά αρνήθηκε την ύπαρξη στρατευμάτων της εντός της Κριμαίας, Ρώσοι στρατιώτες χωρίς διακριτικά εισέβαλλαν στην Κριμαία και κατέλαβαν στρατηγικά σημεία στα τέλη Φεβρουαρίου του 2014. Δύο εβδομάδες αργότερα, οι πολίτες της Κριμαίας αποφάσισαν μέσω δημοψηφίσματος (αμφιλεγόμενης νομιμότητας) την ανεξαρτησία της Κριμαίας από την Ουκρανία και στις 18 Μαρτίου υπέγραψαν την ένταξη της περιοχής στη Ρωσική Ομοσπονδία (Gressel 2019).

Η διεθνής κατακραυγή ήταν εντονότατη, καθώς παραβιάστηκε μια από τις βασικότερες αρχές του διεθνούς δικαίου που αφορά στην κυριαρχία και αδιαιρετότητα της εθνικής επικράτειας (Marxsen 2014). Η Ουκρανία και πολλές άλλες χώρες καταδίκασαν την προσάρτηση της Κριμαίας, ενώ η Σύνοδος των G8 απέβαλε τη Ρωσία από το φόρουμ διαλόγου. Η σύνοδος των Ηνωμένων Εθνών απέρριψε το δημοψήφισμα και την προσάρτηση με την υιοθέτηση ψηφίσματος που επιβεβαίωνε την κυριαρχία της Ουκρανίας επί της περιοχής της Κριμαίας (United Nations A/RES/68/262 General Assembly 2014). Τόσο η Ε.Ε., όσο και οι Η.Π.Α, προχώρησαν σε κυρώσεις, καθώς και ανέλαβαν πρωτοβουλίες διαμεσολάβησης, προκειμένου να βρεθεί μια κοινά αποδεκτή λύση. Αυτή η ένταση μεταφέρεται αναπόφευκτα και στο Συμβούλιο της Ευρώπης, όταν στη Σύνοδο του Απριλίου, αμέσως μετά την προσάρτηση της Κριμαίας, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση επιβάλλει κυρώσεις στη Ρωσική αντιπροσωπεία. Μετά από ένσταση μεγάλου αριθμού βουλευτών, τα διαπιστευτήρια της Ρωσικής Ομοσπονδίας δεν έγιναν δεκτά. Η ανωτέρω ένσταση δεν προκάλεσε την ακύρωση των Ρωσικών διαπιστευτηρίων - γεγονός που θα σήμαινε αδυναμία συμμετοχής στις εργασίες της Κ.Σ. του ΣΤΕ – αλλά είχε ως συνέπεια την αναστολή σημαντικών δικαιωμάτων της Ρωσικής αντιπροσωπείας, όπως του δικαιώματος ψήφου και της συμμετοχής, τόσο στο Προεδρείο, όσο και στη Διαρκή Επιτροπή της Συνέλευσης, αλλά και στην παρατήρηση εγκλογών (PA of Coe, Annexation of Crimea is illegal, 2014).

Το 2015 ανανεώθηκαν οι κυρώσεις της Κ.Σ. για τη Ρωσική Ομοσπονδία. Στη συνέχεια, για τα έτη 2016, 2017, 2018 και για το ήμισυ του 2019, η Ρωσική Αντιπροσωπεία αποφάσισε να μην υποβάλει διαπιστευτήρια και να μην παρίσταται στις συνεδριάσεις της Κ.Σ.. Τον Ιούλιο του 2017 η Ρωσική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι αναστέλλει την πληρωμή των υπολειπόμενων 2/3, της ετήσιας συνεισφοράς στο ΣΤΕ μέχρι την πλήρη αποκατάσταση των δικαιωμάτων των Ρώσων βουλευτών στην Κ.Σ. του ΣΤΕ. Ο πολιτικός αντίκτυπος της απόφασης υπήρξε κρίσιμος, δεδομένης της ειδικής σημασίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας ως σημαντικού εταίρου, με μεγάλη χρηματική συνεισφορά και ιδιαίτερο συμβολικό βάρος. Προβλήματα ανέκυψαν, τόσο οικονομικού, όσο και θεσμικού χαρακτήρα, καθώς η Ε.Υ. συνέχισε να δέχεται τη Ρωσική αντιπροσωπεία όλα αυτά τα χρόνια, γεγονός που οδήγησε τα δύο όργανα σε διάσταση. Οι Ρώσοι αντιπρόσωποι δεν παρευρίσκονταν στις συνόδους της Συνέλευσης, αλλά οι Ρώσοι υπουργοί συνέχισαν να συμμετέχουν στην Ε.Υ.. Εντός του Συμβουλίου δημιουργήθηκε ένα ρήγμα, το οποίο οδήγησε σε υπαρκτά διλήμματα για τον ρόλο του Οργανισμού στον 21^ο αιώνα. Έγιναν πολλές προσπάθειες από τον Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού, κ. Jagland, για επαναφορά σε μια πρότερη συνθήκη ομαλότητας, αλλά απέβησαν άκαρπες. Μια εμπόλεμη σύρραξη μεταξύ δύο κρατών μετατράπηκε σε υπαρκτή απειλή για έναν διακυβερνητικό Οργανισμό με ιστορία 70 ετών. Το 2017, μετά από τρία χρόνια σοβαρής δυσλειτουργίας, η Κ.Σ. υιοθετεί την έκθεση Nicoletti, το πρώτο βήμα υπέρβασης του αδιεξόδου. Η αξία της έκθεσης έγκειται στην πρόσληψη του προβλήματος και στα θεσμικά ανακλαστικά που ενεργοποιήθηκαν εντός του Οργανισμού. Η «Εκκλιση για πραγματοποίηση Συνόδου Κορυφής του Συμβουλίου της Ευρώπης με σκοπό την επιβεβαίωση της Ευρωπαϊκής Ενότητας και την υπεράσπιση και προώθηση της δημοκρατικής ασφάλειας στην Ευρώπη» ή αλλιώς έκθεση Nicoletti, επιχειρεί να εγγράψει το ζήτημα σε μια ευρύτερη προβληματική αντιμετώπισης «θεσμικής ανισορροπίας» εντός των καταστατικών οργάνων του ΣΤΕ. Ουσιαστικά, η διμερής διαφορά μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας αξιοποιήθηκε από την έκθεση Nicoletti ως «ευκαιρία»

για την επανεικίνηση του Οργανισμού. Με αφορμή συγκεκριμένη πρόταση, που περιλαμβάνεται στην εν λόγω έκθεση, συστήθηκε η Μικτή Επιτροπή, αποτελούμενη από εκπροσώπους των δύο καταστατικών οργάνων των κρατών-μελών και του Προεδρείου, όπου και συζητήθηκε το θέμα εναρμόνισης των κανόνων που ρυθμίζουν τη συμμετοχή και την εκπροσώπηση των κρατών-μελών σε Κοινοβουλευτική Συνέλευση και Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων (Nicoletti 11/10/2017 Doc. 14396 Resolution 2186, Recommendation 2113).

Στο ίδιο πνεύμα, συστήθηκε και μια *ad hoc* Επιτροπή του Προεδρείου για το μέλλον του ΣΤΕ και αντιμετώπισης των προκλήσεων. Στην Επιτροπή συμμετείχαν μέλη και από τα δύο καταστατικά όργανα, συμπεριλαμβανομένων και Ρώσων βουλευτών. Η Επιτροπή είχε ως αντικείμενο την ενεργή διαμόρφωση του ρόλου και της αποστολής της Κ.Σ., σε μια προσπάθεια ανεύρεσης ενός εύσημου και διπλωματικού αποδεκτού τρόπου επανένταξης Ρώσων βουλευτών στις διεργασίες εντός της Κ.Σ.. Το λεπτό σημείο στις «διπλωματικές μανούβρες» εντός του Συμβουλίου ήταν το ίδιο το μέλλον του Οργανισμού και η θεσμική συνέχεια του Δικαστηρίου. Το Προεδρείο προσπάθησε να ισορροπήσει ανάμεσα σε αντικρουόμενες θέσεις χωρίς να θίξει τις ευαισθησίες χωρών που διάκεινται αρνητικά σε ενδεχόμενο επιστροφής των Ρώσων βουλευτών, επικαλούμενες το ιδεολογικό επιχείρημα ηθικής αντίστασης σε οικονομικό εκβιασμό. Όλες οι αντιπροσωπίες συμμετείχαν ενεργά σε αυτή τη συζήτηση μέσω των κοινοβουλίων τους, προσδίδοντας έμφαση στον ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων ως κατεξοχήν φορέων της δημοκρατικής νομιμοποίησης των πολιτών των ευρωπαϊκών κρατών. Συνεισέφεραν έτσι με τον τρόπο τους στην αντιμετώπιση της μεγάλης κρίσης που ταλάνιζε τον Οργανισμό με παράπλευρη απώλεια τα ίδια τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τον Οκτώβριο του 2018, η *ad hoc* Επιτροπή υπέβαλε στη Συνέλευση τις προτάσεις και τα συμπεράσματά της (Memorandum Nicoletti). Ο ρόλος της *ad hoc* Επιτροπής του Προεδρείου για το μέλλον του ΣΤΕ υπήρξε ουσιαστικός. Η Επιτροπή συστάθηκε για να εξετάσει ζητήματα που άπτονται της φύσεως και της λειτουργίας της Συνέλευσης και για να διευκολύνει τη διεξαγωγή διαλόγου με ανώτερο σκοπό την άρση του αδιεξόδου, που είχε δημιουργηθεί λόγω της απουσίας των βουλευτών της Ρωσικής Αντιπροσωπίας από τις εργασίες της Κ.Σ.. Η πλειοψηφία στήριξε την άποψη ότι μονομερείς ενέργειες, όπως η απειλή στέρησης ψήφου στη Ρωσική Κοινοβουλευτική Αντιπροσωπία, δεν μπορούν να γίνουν αποδεκτές και η σημασία της εύρυθμης λειτουργίας της Κ.Σ. μέσω του εποικοδομητικού πολιτικού διαλόγου πρέπει να κυριαρχήσει (P.A. Coe, 2018, Memorandum Nicoletti). Στη συνέχεια, η Επιτροπή Κανονισμού, Ασυλιών και Θεσμικών Θεμάτων κλήθηκε να εξετάσει προτάσεις σχετικά με τις τρέχουσες διαδικασίες επικύρωσης ή αμφισβήτησης των δικαιωμάτων εκπροσώπησης ή συμμετοχής των εθνικών αντιπροσωπειών (Petra De Sutter Doc. 14900, Resolution 2287, 25-06-2019).

Παρά τις αντιδράσεις της Ουκρανίας, των χωρών της Βαλτικής και του Η.Β., που πίεζαν για μια πιο σκληρή στάση, η *ad hoc* Επιτροπή του Προεδρείου διατήρησε μια πιο συναινετική προσέγγιση και προσπάθησε, μέσω του διαλόγου και της ενσωμάτωσης της Ρωσίας στις ευρύτερες συζητήσεις για το μέλλον του Οργανισμού, να προβάλλει τη μεγάλη εικόνα. Όσον αφορά στη Ρωσική Ομοσπονδία, η Κ.Σ. του ΣΤΕ την κάλεσε σε εντατικό διάλογο, προκειμένου να «αποφύγει μια κατάσταση στην οποία το μεγαλύτερο κράτος-μέλος θα επιλέξει να αποχωρήσει από τον Οργανισμό ή θα του ζητηθεί να εγκαταλείψει τον Οργανισμό». Οι γεωπολιτικές επιπτώσεις που θα είχε ένα τέτοιο ενδεχόμενο και οι συνέπειες για τους Ρώσους πολίτες έγιναν ξεκάθαρες στην περιφέρημη δήλωση του Γ.Γ. του Οργανισμού

κ. Jagland το 2019, όπου τόνισε ότι αυτοί που θα υποφέρουν είναι οι Ρώσοι πολίτες και όχι η ηγεσία της χώρας σε περίπτωση που αποβληθεί το κράτος μέλος.⁵ Ο κ. Jagland κάλεσε τη Ρωσική Ομοσπονδία «να διορίσει αντιπροσωπεία στη Συνέλευση και να συνεχίσει την υποχρεωτική καταβολή της συνεισφοράς της στον προϋπολογισμό του Οργανισμού». Οι περισσότεροι ομιλητές κάλεσαν τα κράτη-μέλη να συμμορφωθούν με τα πρότυπα του Συμβουλίου της Ευρώπης και να επιβεβαιώσουν τη δέσμευσή τους στις αξίες και στις αρχές της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου (Πρακτικά Κ.Σ. ΣΤΕ- 10/4/19, Tiny Koh: Debate for the role and mission of the Parliamentary Assembly: main challenges for the future, Doc. 14867-Resolution 2277, Recommendation 2153, 10-04-19).

Τον Ιούνιο του 2019, μετά από σειρά επαφών πολιτικού χαρακτήρα του Γ. Γ. κ. Jagland και του κ. Tiny Koh με πολιτικά πρόσωπα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, άνοιξε ο δρόμος στην Επιτροπή Κανονισμού και δόθηκε το πράσινο φως να προχωρήσει στις απαραίτητες αλλαγές, ώστε η Ρωσική αντιπροσωπεία να γίνει δεκτή στην Κ.Σ. τον Ιούνιο του 2019. Τον Σεπτέμβριο του 2019, στις εορταστικές εκδηλώσεις για τα 70 χρόνια του Συμβουλίου της Ευρώπης, τόσο η Πρόεδρος της Συνέλευσης, κ. Pasquier, όσο και ο Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας, κ. Emmanuel Macron, χαιρέτισαν την επάνοδο της Ρωσικής αντιπροσωπείας στην Κ.Σ. του ΣΤΕ και επικρότησαν τη συνεργασία που επέδειξαν τα Καταστατικά όργανα για την προώθηση των αξιών του Οργανισμού. Τόνισαν ότι η Ρωσία πρέπει στο μέλλον να σεβαστεί πλήρως τις υποχρεώσεις της και να εκπληρώσει τα καθήκοντά της απέναντι στον Οργανισμό. «Η απόφαση για την επιστροφή της Ρωσίας ωθεί τον Οργανισμό να είναι συλλογικά ισχυρότερος και αποτελεσματικότερος, όταν αντιμετωπίζει παρόμοιες καταστάσεις», τόνισε ο Πρόεδρος Macron (Ομιλία Pasquier για την επέτειο 70 χρόνια ΣΤΕ-επανεισδοχή Ρωσίας, PA Coe σελ. 4, 30/09/19)⁶.

Η κρίση μεταξύ των οργάνων ήταν οριακή και παρ' ολίγο να οδηγήσει στη διάλυση της Κ.Σ. και άρα στην απαξίωση του ίδιου του Οργανισμού, ενδεχόμενο που θα ήταν κόλαφος για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς θα απονομιμοποιούταν το Δικαστήριο. Σε αυτή την περίπτωση μπορεί να γίνει λόγος για έναν λειτουργικό-θεσμικό κίνδυνο εντός του Οργανισμού. Η αντίθεση μεταξύ των δύο οργάνων, Ε.Υ. και Κ.Σ., στον τρόπο αντιμετώπισης της Ρωσικής Ομοσπονδίας και συμμετοχής στο ΣΤΕ, έφερε μεγάλο ρήγμα στις σχέσεις τους. Η αναστολή ουσιαστικών δικαιωμάτων της Ρωσικής αντιπροσωπείας δυσχέραινε τη λειτουργία όλων των οργάνων (Ε.Δ.Α.Δ., Επιτροπή της Βενετίας), των οποίων η ύπαρξη είναι καθοριστική για τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών στις χώρες όπου υπάρχει έλλειμμα δημοκρατίας. Επιπλέον, η διακοπή της οικονομικής συνεισφοράς της Ρωσίας για μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς και η απειλή της πλήρους αποχώρησής της, ανέδειξε, έναν ακόμη κίνδυνο για τον Οργανισμό, τον **οικονομικό**. Προέκταση των δύο αυτών κινδύνων αποτελεί ο **μεγαλύτερος κίνδυνος που μπορεί να προκύψει για τον Οργανισμό, που δεν είναι άλλος από τον**

⁵ Jagland, Thorbjørn (2019) "Russian people would suffer most if Russia leaves the Council of Europe"

[<https://www.coe.int/en/web/portal/-/secretary-general-to-pace-russian-people-would-suffer-most-if-russia-leaves-the-council-of-europe%20>, ημερομηνία πρόσβασης 23/09/2020]

⁶ Emmanuel Macron: (The Council of Europe is the place where the divisions on our continent can be healed, 1-10-19, Επάνοδος Ρωσίας, PA Coe)

πολιτικό κίνδυνο διάλυσης του Οργανισμού και κατ' επέκταση μη προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών και του κράτους δικαίου στα κράτη-μέλη του.

Συμπεραίνεται ότι, πολύ σωστά, η Συνέλευση προσχώρησε στις διαδικασίες εναρμόνισης των κανόνων, που πρέπει να διέπουν τα κράτη-μέλη και στα δύο καταστατικά όργανα με απόλυτο σεβασμό προς την αυτονομία της κάθε χώρας. Η προσάρτηση της Κριμαίας πυροδότησε ένα ντόμινο εξέλιξεων που επηρέασαν τον πυρήνα λειτουργίας του ΣΤΕ. Η διαφωνία των θεσμικών οργάνων του Οργανισμού οδήγησε σε μια θεσμική δυσπραγία που εντάθηκε με την μη καταβολή οικονομικής συνεισφοράς και κατά συνέπεια τον κίνδυνο διάλυσης του θεσμού που αναφέρθηκε νωρίτερα. Για τη διαχείριση της κρίσης κρίθηκε απαραίτητος ο διάλογος μεταξύ των καταστατικών οργάνων του ΣΤΕ και επικράτησε η άποψη ότι δεν πρέπει να διασπαστεί η βασική αρχή της ενότητας που διέπει τον Οργανισμό. Η ad hoc Επιτροπή του Προεδρείου έκρινε ότι κανείς δεν πρέπει να κινείται πέραν του καταστατικού και έγινε ιδιαίτερη μνεία στο ότι τα κράτη-μέλη δεν πρέπει να επιδεικνύουν ασυνέπεια προς τις υποχρεώσεις τους έναντι του Οργανισμού. Έτσι, επιβεβαιώθηκε ο ρόλος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, η οποία, μέσα από αυτή τη διαδικασία, συνέβαλε αποφασιστικά στην επίλυση των προβλημάτων-κινδύνων που προέκυψαν.

4 Ο αντίκτυπος της απόπειρας πραξικοπήματος στην Τουρκία στο ΣΤΕ

Η Τουρκία είναι ένα κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης από το 1950. Η σχέση της Τουρκίας με το Συμβούλιο δεν ήταν πάντοτε εύκολη και έχει περάσει από διαφορετικές φάσεις. Η καλύτερη περίοδος, ομολογουμένως, είναι εκείνη στις αρχές του 2000 όταν η Τουρκία έφυγε από το καθεστώς monitoring στο οποίο και βρισκόταν από το 1996. Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση αναγνώρισε την πρόοδο της κυβέρνησης στην εφαρμογή των κριτηρίων της Κοπεγχάγης⁷ και τη συνεχάρη για την κατάργηση της θανατικής ποινής καθώς και για την «μηδενική ανοχή» στα βασανιστήρια. Οι κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι πρότειναν να μπει η Τουρκία σε καθεστώς post-monitoring ώστε να προχωρήσει στην μεταρρύθμιση επιπλέον εικρεμοτήτων, όπως η αναγνώριση εθνοτικών μειονοτήτων. Το 2004 η Κοινοβουλευτική Συνέλευση έκλεισε τη διαδικασία monitoring και άνοιξε τον διάλογο post-monitoring (Resolution 1925, 2013).

Το όραμα για μια Ευρωπαϊκή Τουρκία, ισότιμο μέλος της Ε.Ε. αρχίζει να φθίνει προς το δεύτερο μισό της δεκαετίας. Μια σειρά από παράγοντες, όπως η επανεικλογή του Ερντογάν στην προεδρεία, η διαφωνία μεγάλων ευρωπαϊκών κρατών να δεχθούν την Τουρκία στην Ένωση καθώς και η κρίση του 2008 που επιδείνωσε την πορεία της οικονομίας, καθιστούν αδύνατη την ενσωμάτωση στην Ε.Ε. Οι γεωπολιτικές εντάσεις της Αραβικής Άνοιξης έφεραν την Τουρκία στο προσκήνιο, όταν ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος στην Συρία και το Κουρδικό ζήτημα ενεργοποιήθηκε ξανά. Οι διαδηλώσεις στο πάρκο Γκεζί της Κωνσταντινούπολης το 2013 δημιούργησαν ένα κύμα πολιτικών και κοινωνικών διεκδικήσεων που εναντιώθηκε στον αυταρχισμό του Προέδρου Ερντογάν. Η απάντηση του καθεστώτος στο κοινωνικό κίνημα του 2013 παραμένει ακόμα μνημείο βίας και καταπάτησης δικαιωμάτων αλλά χωριά μπροστά σε αυτό που θα συνέβαινε λίγα χρόνια αργότερα (Διεθνής Αμνηστία 2013).

Στις 15 Ιουλίου του 2016 έγινε απόπειρα πραξικοπήματος εναντίον της κυβέρνησης και του Προέδρου Ερντογάν. Οι ιθύνοντες αποτελούνταν από μια ομάδα αντικαθεστωτικών στρατιωτικών με κεμαλικές καταβολές. Το βράδυ της 15ης Ιουλίου τουρκοικά στρατεύματα αναπτύχθηκαν στην Άγκυρα

⁷ Τα κριτήρια προσχώρησης, γνωστά και ως τα κριτήρια της Κοπεγχάγης ορίζονται σύμφωνα με την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση που θεσπίζει τους όρους (άρθρο 49) και τις αρχές (άρθρο 6 παράγραφος 1) με τις οποίες πρέπει να συμμορφώνεται κάθε χώρα που επιθυμεί να γίνει μέλος της ΕΕ. Πρέπει να πληρούνται ορισμένα κριτήρια για την εισδοχή. Αυτά τα κριτήρια (γνωστά ως κριτήρια της Κοπεγχάγης) καθιερώθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 και ενισχύθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995. Τα κριτήρια είναι: σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων· λειτουργούσα οικονομία της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο της ΕΕ· ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας να εφαρμόζονται αποτελεσματικά οι κανόνες, τα πρότυπα και οι πολιτικές που συνθέτουν το σύνολο της νομοθεσίας της ΕΕ (το «κεκτημένο»), και προσήλωση στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Για να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις προσχώρησης πρέπει η χώρα να πληροί το πρώτο κριτήριο (πηγή EUR-lex, https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html, ημερομηνία πρόσβασης: 11/09/2020).

προκειμένου να καταλάβουν στρατηγικά σημεία. Το «Συμβούλιο για την Ειρήνη», όπως αυτοαποκαλέστηκαν οι πραξικοπηματίες, αναφέρθηκε στην καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το καθεστώς του Ερντογάν, την υποβάθμιση της διεθνούς θέσης της Τουρκίας και τη διάβρωση του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους. Κατά τη διάρκεια του πραξικοπήματος 300 άνθρωποι σκοτώθηκαν, 2,100 τραυματίστηκαν ενώ πολλά κυβερνητικά κτήρια βομβαρδίστηκαν. Τις επόμενες ημέρες ακολούθησαν μαζικές συλλήψεις στρατιωτικών, δικαστών, εκπαιδευτικού προσωπικού, δημοσιογράφων και διπλωματών. Χιλιάδες δημόσιοι λειτουργοί κατηγορήθηκαν ως υποστηρικτές του Γκιουλέν και εκδιώχθηκαν. Επίσης, βουλευτές του Κουρδικού Κόμματος και ακαδημαϊκοί είχαν την ίδια τύχη. Ο Ερντογάν έθεσε τη χώρα σε καθεστώς έκτακτης ανάγκης το οποίο και διήρκησε μέχρι το 2018 (Kinney 2016).

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης απειλήθηκε από αυθαίρετες συλλήψεις σε ένα καθεστώς φόβου και αβεβαιότητας μετά την αποτυχημένη απόπειρα. Φυσικά, ο κίνδυνος για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Τουρκία που κατοχυρώνονται στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ ήταν τεράστιος. Οι περισσότεροι διεθνείς Οργανισμοί παρενέβησαν στην έκτακτη αυτή κατάσταση για να συνδράμουν με τα όργανα και τις διαδικασίες τους. Το ΣΤΕ είχε μία μεγάλη πρόκληση να αντιμετωπίσει σε αυτή τη συγκυρία. Ένα κράτος-μέλος του έπρεπε να έρθει σε άμεση συνεργασία με τα καταστατικά και συμβουλευτικά του όργανα και να προσφέρει στήριξη στους κατοίκους, ώστε να προστατευτούν από την παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η Κ.Σ., η Ε.Υ., το ΕΔΑΔ, η Επιτροπή της Βενετίας και ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση της μεγάλης αυτής πρόκλησης, καθώς υπήρξαν αρωγοί στην προσπάθεια αντιμετώπισης του μεγάλου κινδύνου καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη συγκεκριμένη χώρα.

Στη Σύνοδο του Σεπτεμβρίου μετά το πραξικόπημα το κλίμα στην Συνέλευση ήταν πολύ βαρύ καθώς είχε προηγηθεί το κύμα συλλήψεων εναντίον «αντιφρονούντων» και Κούρδων βουλευτών. Στην Επιτροπή Πολιτικών Υποθέσεων πάρθηκε η απόφαση να σταλεί ειδική διακομματική επιτροπή τον Νοέμβριο του 2019. Η Ad hoc Επιτροπή με επικεφαλής τον βουλευτή κ. Jensen, στο πλαίσιο της έκτακτης αυτής κατάστασης, πραγματοποίησε διερευνητική επίσκεψη στην Άγκυρα από 21 έως 23 Νοεμβρίου 2016 και προέβη στη σύνταξη σχετικού υπομνήματος και στη συνέχεια έκθεσης. Η Επιτροπή καταδίασε την απόπειρα πραξικοπήματος και εξέφρασε την αλληλεγγύη της προς τους Τούρκους πολίτες (Report on the fact-finding visit to Ankara (21, 23 November 2016), Morgens Jensen). Η Επιτροπή παρατήρησε ότι, στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, εκδόθηκαν από τις Τουρκικές Αρχές δώδεκα νομοθετικά διατάγματα, για να ρυθμίσουν ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων. Υπήρξαν απολύσεις δικαστικών, αστυνομικών, αξιωματικών στρατού, δασκάλων, ακαδημαϊκών και άλλων δημοσίων υπαλλήλων, συλλήψεις δημοσιογράφων, κλείσιμο μέσων επικοινωνίας, σχολείων, και πανεπιστημίων. Επιπλέον, συνελήφθησαν βουλευτές και δήμαρχοι του Λαϊκού Δημοκρατικού Κόμματος (Υπόμνημα Jensen 2016 ,σελ.4).

Η *ad hoc* Επιτροπή και κανένα άλλο όργανο του Συμβουλίου δεν αμφισβήτησε την απόφαση των Τουρκικών αρχών να κηρύξουν κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Τόνισε όμως, την βαθιά ανησυχία της για την τη μεγάλη ευρύτητα εφαρμογής των νομοθετικών διαταγμάτων και την επιβολή κυρώσεων σε εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους, στηριζόμενη σε ανίσχυρα ή ανύπαρκτα στοιχεία. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στο θέμα της ελευθερίας του τύπου. Η Υποεπιτροπή τόνισε ότι ο πλουραλισμός στα ΜΜΕ,

καθώς και στην κοινωνία, είναι ζωτικής σημασίας για τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών στην Τουρκία. Άλλα θέματα που απασχόλησαν την Υποεπιτροπή ήταν η άρση της κοινοβουλευτικής ασυλίας και η κράτηση μελών του τουρκικού κοινοβουλίου. εν αναμονή της δίκης τους. Σχετικά με τη θανατική ποινή, τα μέλη της Υποεπιτροπής τόνισαν ότι η επαναφορά της είναι ασύμβατη με την ιδιότητα του μέλους του Συμβουλίου της Ευρώπης (Υπόμνημα Jensen 2016, σελ. 6-7). Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία έχει το δικαίωμα να διεξάγει έρευνες σχετικά με την απόπειρα πραξικοπήματος και να τιμωρήσει τους ιθύνοντες πρέπει ταυτόχρονα να προστατεύσει τους πολίτες της στο πλαίσιο του κράτους δικαίου και των αρχών του ΕΔΑΔ. Η *ad hoc* Επιτροπή έκρινε ότι η Τουρκία πρέπει να επιστρέψει σε καθεστώς monitoring έως ότου αντιμετωπιστούν ικανοποιητικά οι «σοβαρές ανησυχίες» για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου.

Σε αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκε η Επιτροπή της Βενετίας η οποία δραστηριοποιήθηκε άμεσα ως το κατεξοχήν αρμόδιο όργανο του Συμβουλίου για να συμμορφώσει την Τουρκία και να παρέχει πολιτειακή καθοδήγηση. Στις 10 Μαρτίου 2017 (Annual Report 17 M.A. Στρασβούργου σελ. 19, παρ. 60) γνωμοδότησε αρνητικά ως προς τις συνταγματικές αλλαγές του Τουρκικού καθεστώτος και τις συνθήκες διεξαγωγής του δημοψηφίσματος ενώ κάλεσε την Τουρκία να καταργήσει τις προβλέψεις του Προεδρικού διατάγματος, που δεν έχουν σχέση με την κατάσταση έκτακτης ανάγκης, καθώς και να αποκαταστήσει τους ειδιωχθέντες εφ' όσον δεν προκύψουν ευθύνες εις βάρος τους.

Στην ίδια γραμμή κινητοποιήθηκε, ο Επίτροπος για τα ανθρώπινα δικαιώματα το 2016 και το 2017 πραγματοποίησε πολλές επισκέψεις στην Τουρκία. Δημοσίευσε ένα μνημόνιο (Annual Report 17 M.A. Στρασβούργου σελ. 21 -22, παρ. 69) για τη κατάσταση της ελευθερίας της έκφρασης και ιδιαίτερα της ελευθερίας του τύπου στην Τουρκία, όπου καταγγέλλει ότι τα περιθώρια για δημοκρατικό διάλογο έχουν στενέψει ανησυχητικά, εξαιτίας ενεργειών της κυβέρνησης, η οποία παρενοχλεί δικαστικώς ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας. Αναφέρεται στη διάβρωση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης με σκοπό να αποκλειστεί οποιαδήποτε φωνή της αντιπολίτευσης ή κριτικής προς την κυβέρνηση. Κάνει έκκληση για άμεση άρση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης και ευθυγράμμιση του ποινικού κώδικα με τη νομολογία του ΕΔΑΔ. Τονίζει, τέλος, την ανάγκη επικράτησης της ελευθερίας της έκφρασης και της ελευθερίας των ΜΜΕ.

Η κατάσταση στην Τουρκία, με την εμφανή καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τόσο πριν, όσο και μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του Ιουλίου 2016, προβλημάτισε πάρα πολύ το ΣΤΕ και κυρίως τα Καταστατικά του όργανα, την Κ.Σ. και την Ε.Υ.. Και τα δύο όργανα κινήθηκαν άμεσα και με την ενεργή παρουσία τους συνέβαλαν αποτελεσματικά στην εκτόνωση της κατάστασης. Η απόφαση της Κ.Σ., με το Ψήφισμα 2156 για το άνοιγμα της διαδικασίας παρακολούθησης (monitoring), ήταν μια ουσιαστική πρωτοβουλία που λειτούργησε ως θεσμικό αντίβαρο στην αυθαιρεσία του καθεστώτος Ερντογάν. Σε μια συνθήκη όπου δεν υπήρχε κανένας μηχανισμός λογοδοσίας και δεν τηρήθηκαν ούτε τα δημοκρατικά προσχήματα, το ΣΤΕ έδρασε καταλυτικά με αντικειμενικές εκθέσεις, έριξε φως στους χειρισμούς της Κυβέρνησης και έφερε την κυβέρνηση ενώπιον των δεσμεύσεών της σε διεθνές επίπεδο. Το ΣΤΕ από την πλευρά του είχε τόσο τα θεσμικά αντανάκλαστα όσο και τους μηχανισμούς για να συνετίσει και να βοηθήσει την Τουρκία προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης αυτών των προκλήσεων με την παροχή κατευθυντηρίων γραμμών από την Επιτροπή της Βενετίας και τον Επίτροπο

Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η ενθάρρυνση της συνεργασίας για συνταγματικές και νομοθετικές αλλαγές ήταν η κυριότερη πρωτοβουλία της Επιτροπής της Βενετίας.

Τον Ιούνιο του 2018 διεξήχθησαν προεδρικές και κοινοβουλευτικές εκλογές στην Τουρκία υπό καθεστώς έκτακτου ανάγκης. Το ΣΤΕ έστειλε διακομματική επιτροπή με 31 μέλη για να επιτηρήσει την διαδικασία και να διαβεβαιώσει τον ελεύθερο και δίκαιο χαρακτήρα τους. Η έκθεση των εκλογικών παρατηρητών ήταν κόλαφος για την Τουρκία καθώς η παρατηρήθηκε σαφής προνομιόληση από τα ΜΜΕ υπέρ του κυβερνώντος κόμματος, μεροληψία, παραβάσεις νομικές σε σοβαρά στάδια της εκλογικής διαδικασίας, λογοκρισία, μεταρρυθμίσεις στον εκλογικό νόμο χωρίς προηγούμενη διαβούλευση και σε μικρή χρονική απόσταση από τη διεξαγωγή των εκλογών. Μια διαπίστωση που προέκυψε από τις πρώτες εκλογές της 24ης Ιουνίου είναι η διαπίστωση ότι οι Τούρκοι πολίτες είναι πρόθυμοι να κινητοποιηθούν για τη δημοκρατία τους, να μετέχουν σε συγκεντρώσεις, να κινητοποιηθούν σε εκστρατείες, να επιβλέψουν την ακεραιότητα της εκλογικής διαδικασίας. Υπό κανονικές συνθήκες, οι εκλογές ανήκουν στους πολίτες και πρέπει να θεσπιστούν όλα τα μέτρα, ώστε να μπορέσουν να διαμορφώσουν μια άποψη βασισμένη σε αντικειμενικές και αμερόληπτες πληροφορίες και να εκφράσουν την ελεύθερη βούλησή τους χωρίς φόβο, εκφοβισμό ή παρεμπόδιση. Οι εν λόγω πρώτες εκλογές πραγματοποιήθηκαν σε καθεστώς έκτακτης ανάγκης, το οποίο δεν αποτελεί αφ' εαυτού ανυπέρβλητο εμπόδιο στη διεξαγωγή ψηφοφορίας. Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο η κατάσταση έκτακτης ανάγκης τέθηκε σε εφαρμογή στη Τουρκία, περιόρισε σημαντικά τον χώρο για δημοκρατικό διάλογο και την έκφραση του πλουραλισμού, αλλά και την πολιτική διαφωνία.

Στην περίοδο μετά το πραξικόπημα δεν υπήρχε ουσιαστικός σεβασμός στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών και αυτό αποτέλεσε την μεγαλύτερη απειλή για το κράτος δικαίου. Με την κατάσταση έκτακτης ανάγκης συγκεντρώθηκαν όλες οι εξουσίες στο πρόσωπο του Προέδρου που δρούσε αυτοβούλως. Σε αυτό το πρωτοφανές στα χρονικά του ΣΤΕ πλαίσιο, δημιουργήθηκαν δύο σημαντικοί κίνδυνοι. Καταρχάς ο **πολιτικός κίνδυνος**, καθώς μετά την απόπειρα πραξικοπήματος, ο τρόπος διαχείρισης της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στην Τουρκία οδήγησε στην καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ανέτρεψε μια μακρόχρονη πορεία συμμόρφωσης στις αρχές της ΕΣΔΑ. Με την κρίσιμη απόφαση του ΣΤΕ να κρατήσει την Τουρκία ως μέλος, δόθηκε η δυνατότητα σε χιλιάδες πολίτες να προσφύγουν στο ΕΔΑΔ και να διεκδικήσουν προστασία. Η συμμόρφωση του κράτους στις αποφάσεις του ΕΔΑΔ αποτέλεσε πρόκληση για τον Οργανισμό. Αξίζει να αναφερθούν σε αυτό το σημείο αποφάσεις του ΕΔΑΔ στις οποίες συμμορφώθηκε η Τουρκία, ώστε με αυτό τον τρόπο να αποδειχθεί η συμβολή του Δικαστηρίου στο κράτος δικαίου. Στην υπόθεση *Traka and Depe v. Turkey* (7042/12) η Τουρκία καταδικάστηκε για παράνομη κράτηση ανηλίκου. Η υπόθεση έληξε το 2020 όταν πληρώθηκε αποζημίωση στα θύματα και η Γενική Αστυνομική Αρχή εξέδωσε οδηγίες όσον αφορά την προστασία των παιδιών και των πρακτικών της αστυνομίας. Στην υπόθεση *Ali Osman Ozmen v. Turkey* (42969/04) η Τουρκία καταδικάστηκε για την καταπάτηση δικαιωμάτων κατά την κράτηση πολιτών και την λειτουργία στρατιωτικών δικαστηρίων. Το 2016 η Τουρκία συμμορφώθηκε καταργώντας τα στρατιωτικά δικαστήρια με συνταγματική τροπολογία. Πολλές άλλες αποφάσεις εναντίον της Τουρκίας από το ΕΔΑΔ οδήγησαν στην βελτίωση του κράτους δικαίου και στην αποτελεσματικότερη απονομή δικαιοσύνης με γνώμονα την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων (

ενδεικτικά Irfan Temel and others v. Turkey 36458/02, FOKA v. Turkey 28940/95, DIRAMA v. Turkey 20797/07, MUSA TARHAN v. Turkey 12055/17).

Σε δεύτερο επίπεδο, ο **οικονομικός κίνδυνος** που προέκυψε από το πραξικόπημα στην Τουρκία απείλησε την οικονομική αυτοτέλεια του ΣΤΕ και συνεπώς την λειτουργία του. Η Τουρκία είναι μια από τις μεγαλύτερες χώρες μέλη του ΣΤΕ και συμβάλλει σημαντικά στο οικονομικό κόστος. Λίγο πριν το πραξικόπημα η Τουρκία οικειοθελώς ανέλαβε το status του «μεγάλου δωρητή» (αυξημένη οικονομική συνεισφορά ενός κράτους-μέλους με δική του πρωτοβουλία) εντός του Οργανισμού και δεσμεύτηκε να συμβάλλει περισσότερο σε σχέση με άλλα μέλη. Με την απόπειρα πραξικοπήματος και την καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων η Τουρκία επέστρεψε σε καθεστώς monitoring, συνθήκη που αποτελεί «στίγμα» για μια χώρα. Η απάντηση της Τουρκίας ,στο ίδιο μήκος κύματος με αυτήν της Ρωσίας την ίδια περίοδο, ήταν να παρακρατήσει την οικονομική της συνεισφορά και να δώσει λιγότερα χρήματα στον κοινό προϋπολογισμό του Οργανισμού. Ως αποτέλεσμα, η οικονομική κατάσταση εντός του Οργανισμού ήταν δεινή και προέκυψε μια κρίση καθώς η αποτελεσματικότητα και η ποιότητα του Οργανισμού επηρεάστηκε αρνητικά σε μια περίοδο που η άριστη λειτουργία του ήταν αναγκαία. Η Τουρκία όπως και η Ρωσία την ίδια περίοδο μετέτρεψαν την οικονομική συνεισφορά σε μοχλό πίεσης εντός του Οργανισμού ώστε να αποτρέψουν μια «αυστηρή» αντιμετώπιση και κατακραυγή.

Συμπερασματικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο Οργανισμός διαδραμάτισε την αποστολή του ικανοποιητικά αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά τις προκλήσεις – κινδύνους στις σχέσεις του με την Τουρκία διαφυλάσσοντας ταυτόχρονα το κύρος του και την ουδετερότητα του. Από το ως άνω case study συμπεραίνεται ότι, όσο οι σύγχρονες προκλήσεις και οι απειλές για τα ανθρώπινα δικαιώματα αυξάνονται, τόσο περισσότερο η αποστολή του ΣΤΕ επιβεβαιώνεται. Το μέλλον της Τουρκίας ως κράτος μέλος του ΣΤΕ είναι αβέβαιο, ωστόσο είναι απολύτως σίγουρο ότι ο ρόλος του Οργανισμού παραμένει αναγκαίος. Σε ένα πλαίσιο θεσμικής οπισθοδρόμησης, το ΣΤΕ είναι το μοναδικό δημοκρατικό αντίβαρο και καταφύγιο για τους Τούρκους πολίτες που αναζητούν δικαιοσύνη.

5 Ανάλυση Κινδύνων

Την τελευταία πενταετία το ΣΤΕ αντιμετώπισε δύο μεγάλες κρίσεις που αμφισβήτησαν την ίδια του την ύπαρξη. Οι περιπτωσιολογικές μελέτες της Ρωσίας και της Τουρκίας ανέδειξαν τους κινδύνους και την πολυπλοκότητα των κρίσεων που κλήθηκε να διαχειριστεί ο Οργανισμός με γνώμονα τις ιδρυτικές του αρχές και αξίες. Στις προηγούμενες σελίδες επιχειρήθηκε μια περιγραφή των κρίσεων μέσα από πρωτογενές υλικό από τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου. Σκοπός ήταν η ανακατασκευή των γεγονότων και του διεθνούς περιβάλλοντος στο οποίο εξελίχθηκαν αυτές οι κρίσεις. Στο κεφάλαιο αυτό, θα επιχειρήσω να κωδικοποιήσω τους κινδύνους και να τους κατατάξω σε ένα matrix. Επίσης, θα αναλύσω τις δύο κρίσεις με δέντρα γεγονότων, ώστε να αναδειχθούν εναλλακτικά σενάρια που θα μπορούσαν να είχαν οδηγήσει ακόμα και στη διάλυση του Οργανισμού. Ως γνωστόν η ιστορία δεν κινείται γραμμικά ούτε άλλωστε υπάρχει μια μονάχα πιθανή εξέλιξη σε μια κρίση. Κρίσιμες επιλογές σε στιγμές αβεβαιότητας καθορίζουν την πορεία της ιστορίας. Η ανάλυση που ακολουθεί επιτελεί αυτόν ακριβώς τον ρόλο: παρουσιάζει το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίχθηκαν οι δύο κρίσεις και τα εναλλακτικά πιθανά σενάρια.

Οι κίνδυνοι που αναδεικνύονται από τις παραπάνω μελέτες περίπτωσης είναι τρεις και μπορούν να εξεταστούν μεμονωμένα αλλά και συνολικά. Ο πρώτος κίνδυνος χαμηλής πιθανότητας είναι η μη καταβολή οικονομικής συνεισφοράς από ένα κράτος μέλος και ο αντίκτυπος είναι μέτριος στη λειτουργία του Οργανισμού. Ο δεύτερος κίνδυνος αφορά τη διαφωνία των καταστατικών οργάνων του ΣΤΕ και άρα την αργυθμία και την έλλειψη συντονισμού που μπορεί να βραχυκυκλώσει τη λειτουργία του οργανισμού. Ο αντίκτυπος είναι υψηλός και η πιθανότητα μέτρια σε αυτήν την περίπτωση. Ο τρίτος και σοβαρότερος κίνδυνος, πολύ χαμηλής πιθανότητας, είναι η διάλυση του οργανισμού, ενδεχόμενο με πολύ υψηλό αντίκτυπο. Ο Πίνακας 1 κωδικοποιεί τους παραπάνω κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσει ένας διακυβερνητικός Οργανισμός όπως το ΣΤΕ και τους ιεραρχεί βάσει πιθανότητας (κάθετος άξονας) και πιθανού αντίκτυπου (οριζόντιος άξονας).

Πίνακας 1.

		Αντίκτυπος				
		Πολύ Χαμηλός	Χαμηλός	Μέτριος	Υψηλός	Πολύ Υψηλός
Πιθανότητα	Πολύ χαμηλή					Διάλυση οργανισμού.
	Χαμηλή			Μη καταβολή οικονομικής συνεισφοράς από ομάδα κρατών.		
	Μέτρια				Διαφωνία των θεσμικών οργάνων του ΣΤΕ (ΕΥ & ΚΣ.).	
	Υψηλή					
	Πολύ Υψηλή					

Low Risk
Medium Risk
High Risk

Θεσμικός κίνδυνος: Η διάσταση απόψεων μεταξύ των δύο θεσμικών οργάνων του ΣΤΕ, ήτοι της Ε.Υ. και της Κ.Σ., στο θέμα της Ρωσίας, προκάλεσε μια ασύμμετρη κρίση που κλόνησε τον Οργανισμό. Παρ' ότι αυτός ο κίνδυνος έχει παρουσιαστεί λίγες φορές, ο αντίκτυπός του είναι υψηλός και σύμφωνα με τη μήτρα κινδύνων μπορεί να χαρακτηριστεί ως **medium risk**. Αν τα θεσμικά όργανα δεν συντονιστούν εγκαίρως προκειμένου να συνεργαστούν αποτελεσματικά, τα αποτελέσματα μπορεί να είναι ανεξέλεγκτα. Στην περίπτωση της Ρωσικής Ομοσπονδίας, της μεγαλύτερης χώρας του ΣΤΕ, μια διαφορετική αντιμετώπιση της κρίσης από τα όργανα του ΣΤΕ, όπως για παράδειγμα μια ανένδοτη Κ.Σ. που δεν θα συμβιβάζόταν στο ενδεχόμενο επιστροφής των Ρώσων αντιπροσώπων, θα μπορούσε να φέρει σε κίνδυνο την ίδια του την υπόσταση. Η διαφωνία μεταξύ θεσμικών οργάνων του ΣΤΕ αποτελεί ενδεχόμενο μέτριας πιθανότητας και υψηλού αντικτύπου.

Η *ad hoc* Committee του Προεδρείου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην πορεία στην αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου. Έφερε αποτελέσματα, καθώς συνεχίστηκε ο θεσμικός διάλογος και δεν απομονώθηκε το μεγαλύτερο κράτος του Οργανισμού το οποίο τελικά δεν αποχώρησε. Οι πολίτες της Ρωσίας έμειναν κοντά στα όργανα του ΣΤΕ και επωφελήθηκαν από την ανεμπόδιστη πρόσβαση στο ΕΔΑΔ, στον Επίτροπο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και στα συμβουλευτικά όργανα του Οργανισμού. Η πρόληψη ενός κινδύνου αυτού του τύπου εξαρτάται από παραμέτρους εκτός της ευχέρειας και της δικαιοδοσίας ενός διακυβερνητικού θεσμού. Δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να αποτρέψει το ΣΤΕ την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία. Σε μια παγκοσμιοποιημένη πολιτική σφαίρα ωστόσο, οι εξελίξεις σε ένα κράτος μπορούν να έχουν αλυσιδωτές αντιδράσεις σε έναν διακυβερνητικό Οργανισμό, όπως το ΣΤΕ. Η κρίση της Κριμαίας απέδειξε την ευθραυστότητα του μεταπολεμικού

συμβιβασμού μεταξύ Ανατολής και Δύσης καθώς και τη δυσκολία προσαρμογής οργανισμών που επινοήθηκαν σε μια άλλη εποχή. Στην ιστορία του Οργανισμού ελάχιστες φορές έχει παρουσιασθεί ο προαναφερθείς κίνδυνος.

Οικονομικός κίνδυνος: Μη καταβολή οικονομικής συνεισφοράς στον Οργανισμό. Ο οικονομικός κίνδυνος δεν παρουσιάζεται συχνά στο ΣΤΕ (χαμηλή πιθανότητα) και έχει μέτριο αντίκτυπο και σύμφωνα με τη μήτρα κινδύνων μπορεί να χαρακτηριστεί ως **low risk**. Στις περιπτώσιολογικές μελέτες για τη Ρωσία και την Τουρκία, παρατηρούμε ότι οι συγκεκριμένες χώρες άσκησαν έναν ιδιόμορφο οικονομικό εκβιασμό στο ΣΤΕ, λόγω της πίεσης που δέχθηκαν για να συμμορφωθούν με τις αρχές του Οργανισμού και να σεβαστούν το κράτος δικαίου. Παρά το ότι ο συγκεκριμένος κίνδυνος δεν παρουσιάζεται συχνά, όταν παρουσιαστεί έχει σημαντικό αντίκτυπο στη λειτουργία του Οργανισμού. Οι συνδρομές των κρατών-μελών, και δη των μεγάλων, συμβάλλουν στην απρόσκοπτη λειτουργία των οργάνων του ΣΤΕ και κυρίως των συμβουλευτικών οργάνων. Τα κράτη-μέλη μπορούν να βοηθηθούν αποτελεσματικά, αν τα όργανα αυτά έχουν τους πόρους για να ανταποκριθούν ουσιαστικά στον ρόλο τους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το μέγεθος του κινδύνου είναι ευθέως ανάλογο με το μέγεθος του κράτους-μέλους. Όταν μικρές χώρες που, για οποιονδήποτε λόγο, δεν καταβάλλουν την ετήσια συνδρομή τους, ο αντίκτυπος μπορεί να είναι πολύ χαμηλός ή μεσαίος. Όταν όμως πρόκειται για τα μεγάλα κράτη-μέλη, που οι συνδρομές τους είναι αναγκαίες για τη βιωσιμότητα του ΣΤΕ, τότε ο αντίκτυπος είναι μεγάλος και σοβαρός. Πολύ σπάνια στο παρελθόν έχει σημειωθεί διακοπή συνδρομής από κράτος-μέλος του Οργανισμού. Συνήθως τα κράτη πειθαρχούν, γιατί θέλουν να είναι συνεπή με τις υποχρεώσεις τους και, κατ' επέκταση, να απολαμβάνουν τα οφέλη του Οργανισμού. Σε κάθε περίπτωση η μη καταβολή οικονομικής συνεισφοράς συνιστά κίνδυνο χαμηλής πιθανότητας με μέτριο αντίκτυπο για τον οργανισμό.

Πολιτικός κίνδυνος: Ο κίνδυνος της διάλυσης του Οργανισμού και, κατ' επέκταση, της μη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κράτη-μέλη. Αυτός ο κίνδυνος είναι δύσκολο, μάλλον απίθανο, να συμβεί (πολύ χαμηλή πιθανότητα), αλλά αν συμβεί τότε ο αντίκτυπός του είναι πολύ υψηλός. Σύμφωνα με τη μήτρα κινδύνων μπορεί να χαρακτηριστεί ως **low risk**.

Στην τελευταία πενταετία και κυρίως από το 2014 έως το 2017, τα θεσμικά όργανα έχασαν τον συντονισμό τους. Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα στην περιπτώσιολογική μελέτη της Ρωσίας, η διαφωνία Κ.Σ και Ε.Υ εντός του Συμβουλίου, οδήγησε σε ένα «θεσμικό βραχυκύκλωμα». Οι Ρώσοι υπουργοί συμμετείχαν στην Ε.Υ ενώ η Κ.Σ. συνέχισε να (υπο)λειτουργεί χωρίς τη νομιμοποίηση των Ρώσων κοινοβουλευτικών εκπροσώπων. Η ορθή διαχείριση της κρίσης και η συμπερίληψη της Ρωσίας στην επίλυση των διαφορών επέτρεψε στα θεσμικά όργανα να βρουν σταδιακά τον βηματισμό τους. Η ad hoc Επιτροπή του Προεδρείου, με τη συμμετοχή εκπροσώπων και από τα δύο όργανα, αλλά και από τη Ρωσική κοινοβουλευτική αντιπροσωπεία, λειτούργησε με εξαιρετικό τρόπο και πρόλαβε μια πόλωση εντός του Οργανισμού που θα οδηγούσε στη διάλυσή του. Το ΣΤΕ προσαρμόστηκε προχωρώντας σε μικρές καταστατικές αλλαγές και η Ρωσία δεν απομακρύνθηκε οριστικά από τον Οργανισμό, ενώ το ΣΤΕ διαφύλαξε το κύρος του. Η μεγάλη αυτή κρίση και ο κίνδυνος διάλυσης του ΣΤΕ λειτούργησε ως μάθημα για τα θεσμικά όργανα του Οργανισμού. Η συνεργασία για την κοινή αντιμετώπιση κρίσεων στα κράτη-μέλη πρέπει να λαμβάνει χώρα την κατάλληλη στιγμή, ώστε να αποφευχθούν τυχόν

αδιέξοδα, όπως το 2014. Αν ο Οργανισμός δεν ξεπερνούσε αυτή την κρίση και διαλυόταν τότε, τα κράτη-μέλη θα έχαναν το μεγαλύτερο διεθνές στήριγμά τους για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της Δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Το ενδεχόμενο διάλυσης του Οργανισμού, δεδομένης της ιστορίας του και της σημασίας του διεθνώς, συνιστά κίνδυνο πολύ χαμηλής πιθανότητας με πολύ υψηλό αντίκτυπο.

5.1 Δέντρο γεγονότων – Η περίπτωση της Ρωσίας

Τα δύο δέντρα γεγονότων που ακολουθούν παρουσιάζουν κωδικοποιημένα τις πιθανές ειβάσεις των κρίσεων στο ΣΤΕ κατά την περίοδο 2014-2019. Τα διαγράμματα ακολουθούν επαγωγική λογική και τοποθετούν σε χρονολογική σειρά μια σειρά γεγονότων και καταστάσεων που είτε πραγματοποιήθηκαν είτε αποφεύχθηκαν. Πρόκειται για μια προσπάθεια ανάλυσης διαφορετικών ειβάσεων της ίδιας κρίσης μέσα από αιτιώδεις αλυσίδες, ώστε να εξετάσουμε τι συνέβη, τι θα μπορούσε να έχει συμβεί και πως η προσαρμοστικότητα του ΣΤΕ οδήγησε στην εκτόνωση των κρίσεων.

5.1.1 Κυρώσεις κατά Ρωσικής αντιπροσωπείας στη ΚΣ ΣΤΕ

Περιστατικό	Επιβλήθηκαν Κυρώσεις από την Κ.Σ. του ΣΤΕ;	Μη υποβολή διαπιστευτηρίων από τη Ρωσική αντιπροσωπεία στην Κ.Σ. του ΣΤΕ και μη συμμετοχή της σε εργασίες της Κ.Σ του ΣΤΕ.	Επιτυχία της αποστολής της Adhoc επιτροπής του προεδρείου;	Έκβαση
Κρίση στη Ρωσία λόγω της κατάταξης στη Κρμαία.	NAI	NAI	NAI	A1. Παραμονή της Ρωσικής αντιπροσωπείας στην
	NAI		OXI	A2. Ολική αποχώρηση της Ρωσικής Ομοσπονδίας από το ΣΤΕ.
	OXI	OXI		A3. Παραμονή της Ρωσικής αντιπροσωπείας με αναστολή σημαντικών δικαιωμάτων στην Κ.Σ. ΣΤΕ.
	OXI			A4. Κανονική λειτουργία του ΣΤΕ.

Διάγραμμα γεγονότων 1.

5.1.2 Εκβάσεις Περιστατικού

Το παραπάνω δέντρο γεγονότων αφορά στην περιπτωσιολογική μελέτη της Ρωσίας και κυρίως στην επιβολή κυρώσεων στη Ρωσική αντιπροσωπεία στη Κ.Σ. του ΣΤΕ μετά την προσάρτηση της Κριμαίας.

Συγκεκριμένα εξετάζονται οι παρακάτω εκβάσεις:

A1. Παραμονή της Ρωσικής Αντιπροσωπείας στην ΚΣ του ΣΤΕ

Όπως διαπιστώθηκε από την ανάλυση στο κεφάλαιο 3, οι προσπάθειες των θεσμικών οργάνων και η συνεργασία μεταξύ τους (Ε.Υ. και Κ.Σ.) μέσω της *ad hoc* Επιτροπής του Προεδρείου, συνετέλεσαν στην επιθυμητή έκβαση της παραμονής της Ρωσικής Αντιπροσωπείας στην ΚΣ του ΣΤΕ. Πρόκειται για τη μοναδική έκβαση που διασφαλίζει τόσο τη συμβολική ενότητα των κρατών μελών στις αρχές του ΣΤΕ όσο και την εύρυθμη λειτουργία του Οργανισμού.

A2. Ολική αποχώρηση από το ΣΤΕ

Αν δεν επιτυγχανόταν η συνεργασία των δύο οργάνων, η Ρωσική Ομοσπονδία δεν θα κατέθετε διαπιστευτήρια επανόδου στη Συνέλευση και η αποχώρηση θα επεκτεινόταν στον Οργανισμό και στα άλλα όργανα. Οι Ρώσοι εκπρόσωποι της ομοσπονδιακής κυβέρνησης θα σταματούσαν να συμμετέχουν στην Ε.Υ και η Ρωσία θα ήταν *de facto* εκτός ΣΤΕ. Οι συμβολικές και πρακτικές συνέπειες αυτής της έκβασης είναι ανυπολόγιστες. Το ΣΤΕ θα βρισκόταν μπροστά σε μια ανεπανόρθωτη θεσμική κρίση, θα δημιουργούνταν ένα πολιτικό προηγούμενο,

ενώ άλλα κράτη θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν αντίστοιχες πρακτικές για να εκβιάσουν τις αποφάσεις και θέσεις του ΣΤΕ. Η συμβολική ήττα από την αποχώρηση της Ρωσίας θα σήμαινε και μια οπισθοδρόμηση στην Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου.

A3. Παραμονή της Ρωσικής αντιπροσωπείας στην ΚΣ του ΣΤΕ με αναστολή σημαντικών δικαιωμάτων

Θα μπορούσε να παραμείνει η Ρωσική αντιπροσωπεία στην Κ.Σ. με αναστολή των σημαντικών δικαιωμάτων της για αρκετό χρονικό διάστημα. Αυτή η έκβαση δεν έλαβε χώρα, γιατί η *ad hoc* Επιτροπή του Προεδρείου αντιμετώπισε ουσιαστικά το θεσμικό αδιέξοδο και κράτησε τη Ρωσία εντός του θεσμού συμπεριλαμβάνοντάς την στις συνεδριάσεις για το μέλλον του Οργανισμού.

A4. Κανονική λειτουργία του ΣΤΕ

Η έκβαση αυτή τελικά επικράτησε. Τα θεσμικά όργανα βρήκαν ξανά τον κοινό βηματισμό τους. Η Ρωσική αντιπροσωπεία επανήλθε στην Κ.Σ. του ΣΤΕ και ο Οργανισμός συνέχισε τη λειτουργία του.

5.1.3 Κατάταξη εκβάσεων

Οι εκβάσεις είναι διαφορετικές, αλλά ορισμένες παρουσιάζουν ομοιότητες. Το αποτέλεσμα κάποιων είναι θετικό και σε άλλες περιπτώσεις αρνητικό. Συγκεκριμένα, οι εκβάσεις A1 και A4 έχουν θετικά αποτελέσματα για τον Οργανισμό και ήταν αυτές που έλαβαν χώρα. Ο διάλογος, ο συντονισμός, η συνεργασία κυριάρχησαν στα όργανα και ο μεγάλος κίνδυνος για την τυχόν διάλυση του Οργανισμού ξεπεράστηκε. Από την άλλη πλευρά οι εκβάσεις A2 και A3 δεν έλαβαν χώρα, αλλά, αν είχαν επικρατήσει, ο Οργανισμός (A3) θα αντιμετώπιζε μεγάλη κρίση και (A4) πιθανόν και το ενδεχόμενο διάλυσής του.

5.2 Δέντρο γεγονότων – Η περίπτωση της Τουρκίας

5.2.1 Επιβολή καθεστώτος παρακολούθησης (Monitoring) της Τουρκίας από το Συμβούλιο της Ευρώπης

Περιστατικό	Επιβλήθηκαν κυρώσεις;	Έγιναν Διαβουλεύσεις;	Επιβλήθηκαν μέτρα συμμόρφωσης από το ΣΤΕ;	Έκβαση
Κυρώσεις από το ΣΤΕ στη Τουρκία λόγω κύρηξης κατάστασης έκτακτης ανάγκης.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	B1. Συμμόρφωση της Τουρκίας στα πρότυπα του ΣΤΕ.
	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	B2. Υπονόμευση του ρόλου του ΣΤΕ και του σκοπού για τον οποίο έχει ιδρυθεί.
	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	B3. Αποπομπή του Τουρκίας από το ΣΤΕ.
	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	B4. Κανονική λειτουργία του ΣΤΕ.

Διάγραμμα γεγονότων 2.

5.2.2 Εκβάσεις Περιστατικού

Το παραπάνω δέντρο γεγονότων αφορά στην περιπτωσιολογική μελέτη της Τουρκίας και κυρίως στην επιβολή καθεστώτος παρακολούθησης (monitoring) της Τουρκίας από το ΣΤΕ μετά την απόπειρα πραξικοπήματος (2016) και την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης.

Συγκεκριμένα, εξετάζονται οι παρακάτω εκβάσεις:

B1. Συμμόρφωση της Τουρκίας στα πρότυπα του ΣΤΕ.

Η Τουρκία, μέσω της συγκεκριμένης διαδικασίας παρακολούθησης (monitoring) από το ΣΤΕ, ήρθε σε στενή συνεργασία, τόσο με τα θεσμικά όργανα, όσο και με τα συμβουλευτικά όργανα του ΣΤΕ και τα αποτελέσματα υπήρξαν ικανοποιητικά.

B2. Υπονόμευση του ρόλου του ΣΤΕ και του σκοπού που έχει ιδρυθεί.

Μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του Ιουλίου του 2016 στην Τουρκία και την επιβολή κατάστασης έκτακτης ανάγκης, το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα παραβιάστηκαν συστηματικά στη συγκεκριμένη χώρα. Το ΣΤΕ δεν στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων, καθώς τα όργανά του ανταποκρίθηκαν αργά και η Τουρκία απομονώθηκε εντός του Οργανισμού. Ο συνεχιζόμενος οικονομικός εμβιασμός από την Τουρκία θα είχε σοβαρές συνέπειες για το ΣΤΕ που δεν θα μπορούσε

να ανταπεξέλθει κανονικά στο έργο του. Ο Γενικός Γραμματέας (Γ.Γ.) του Οργανισμού και ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα δεν θα μπορούσαν να έχουν ουσιαστική συνεισφορά στην αντιμετώπιση της κρίσης.

B3. Αποπομπή της Τουρκίας από το ΣΤΕ.

Η αποπομπή της Τουρκίας δεν πραγματοποιήθηκε αν και ήταν πιθανή. Πολλές χώρες ζήτησαν την αποπομπή της Τουρκίας δεδομένων των συστηματικών παραβιάσεων του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το καθεστώς Ερντογάν. Αντίθετα με αυτό το ενδεχόμενο, η κρίση αντιμετωπίστηκε με έναν υποδειγματικό συντονισμό όλων των οργάνων υπό την επίβλεψη του Γ.Γ. του Οργανισμού. Με αυτόν τον τρόπο ενεργοποιήθηκε ταχύτατα η διαδικασία παρακολούθησης (monitoring), η οποία απέδωσε αποτελέσματα και συνεχίζει να λειτουργεί για όσο χρονικό διάστημα απαιτηθεί.

B4. Κανονική λειτουργία του ΣΤΕ.

Το ΣΤΕ αντέδρασε και λειτούργησε αποτελεσματικά. Τα όργανά του ανταποκρίθηκαν και προστάτευσαν τους Τούρκους πολίτες σε αυτή την έπιτακτη κατάσταση.

5.2.3 Κατάταξη εκβάσεων

Οι εκβάσεις είναι και σε αυτήν την περίπτωση εκ διαμέτρου αντίθετες. Άλλες με θετικό κι άλλες με αρνητικό αποτέλεσμα. Συγκεκριμένα, οι εκβάσεις B1 και B4 είχαν θετικό αποτέλεσμα για τον Οργανισμό. Η διαδικασία παρακολούθησης (monitoring) εφαρμόστηκε, οι επιτροπές της Κ.Σ. και ο Γ.Γ. του Οργανισμού είχαν ουσιαστική συμμετοχή στη διαβούλευση με την Τουρκία. Τα συμβουλευτικά όργανα (Επιτροπή της Βενετίας και ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα) συμμετείχαν ουσιαστικά και τα αποτελέσματα ήταν σημαντικά, καθώς η διεθνής κοινότητα επηρέασε θεσμικά το καθεστώς του Ερντογάν και έφερε την κυβέρνηση ενώπιων των ευθυνών της. Το ΣΤΕ λειτούργησε και επιτέλεσε ακριβώς τον ρόλο για τον οποίο έχει συσταθεί. Το κράτος δικαίου και οι πολίτες προστατεύτηκαν στην Τουρκία, καθώς διατήρησαν το προνόμιο της προσφυγής στην αμερόληπτη δικαιοσύνη του δικαστηρίου του Στρασβούργου. Η διαδικασία παρακολούθησης (monitoring) είναι σε εξέλιξη και αποδίδει.

Οι εκβάσεις B2 και B3 δεν έλαβαν χώρα. Ο Οργανισμός, επειδή ανταποκρίθηκε σωστά (B2), δεν υπονομεύθηκε ως προς τον ρόλο για τον οποίο δημιουργήθηκε και, επειδή η λειτουργία όλων των οργάνων ήταν υποδειγματική και ουσιαστική, δεν διακυβεύτηκε (B4) το κύρος του και η ύπαρξή του.

6 Συμπεράσματα

Η ανεξαρτησία των κρατικών θεσμών και ειδικότερα της δικαιοσύνης βρίσκεται στην καρδιά του κράτους δικαίου. Δεν νοείται δημοκρατική κοινωνία χωρίς κράτος δικαίου και όλα τα κράτη του ΣΤΕ οφείλουν να συμμορφώνονται με τις αξίες του ΣΤΕ και να προάγουν την ποιότητα της δημοκρατίας, καθώς δεσμεύονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Με τη δεοντολογική αυτή διατύπωση - που αποτελεί αναγκαία συνθήκη ύπαρξης του Συμβουλίου - συγκροούστηκαν οι πρόσφατες πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία και τη Ρωσία. Η ιστορία των διεθνών θεσμών δεν είναι μια συνεχής γραμμή στον χρόνο, αλλά μια διαρκής εξελικτική διαδικασία με αμφίβολη κατάληξη. Η εργασία αυτή προσπάθησε ακριβώς να καταδείξει πως νέου τύπου κίνδυνοι απειλούν τη βιωσιμότητα διεθνών θεσμών και συνεπώς παρεμποδίζουν την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Σε έναν κόσμο γεμάτο αποχρώσεις και αντιθέσεις, οι διεθνείς θεσμοί που γεννήθηκαν κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου δυσκολεύονται να προσαρμοστούν. Ο στατικός διπολισμός του παρελθόντος έχει δώσει τη θέση του σε μια πυκνή και ρευστή πολιτική πραγματικότητα, όπου το «πέταγμα μιας πεταλούδας» μπορεί να προκαλέσει τεράστιες αλλαγές και μετασχηματισμούς σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας προσπάθησα να συνδέσω τη νομική θεωρία περί κράτους δικαίου με το Συμβούλιο της Ευρώπης ως διακυβερνητικός θεσμός που γεννιέται στη μεταπολεμική Ευρώπη για να προωθήσει τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η θεωρητική συζήτηση περί κράτους δικαίου δεν μπορεί να γίνει σε ένα κενό χρόνου, και άρα επέλεξα να δείξω πως νέου τύπου κίνδυνοι καθιστούν τα όρια μεταξύ κανόνα και εξαίρεσης δυσδιάκριτα. Αυτού του τύπου οι κίνδυνοι είναι προϊόντα μιας εποχής που διαφέρει σημαντικά από το 1949, όταν και δημιουργήθηκε το ΣΤΕ. Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας ανέδειξα την εσωτερική κρίση στο ΣΤΕ εξαιτίας της προσάρτησης της Κριμαίας από τη Ρωσική Ομοσπονδία. Μια περιφερειακή διαμάχη μεταξύ δύο κρατών-μελών του ΣΤΕ πυροδότησε μια θεσμική κρίση εντός του Οργανισμού που έθεσε υπαρκτά ερωτήματα για το μέλλον. Χρειάζονται στην εποχή μας διακυβερνητικοί Οργανισμοί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και, αν ναι, ποια τα όρια της δικαιοδοσίας τους; Η περίπτωση της κρίσης της Ρωσίας αναδεικνύει τα διλήμματα του ΣΤΕ που καλείται να συνεχίσει τον σημαντικό του ρόλο, αλλά και να λειτουργήσει αντικειμενικά απέναντι στο μεγαλύτερο κράτος-μέλος του που παρεκκλίνει από τις ιδρυτικές αρχές. Η θεσμική ισορροπία είναι πολύ λεπτή και φυσικά δεν υπάρχει χώρος για απόλυτες αποφάσεις.

Η περιπτωσιολογική μελέτη της Τουρκίας συγκλίνει με αυτήν της Ρωσίας, και οι δύο κρίσεις εντός του ΣΤΕ οδήγησαν σε οικονομική δυσχέρεια, ένταση και πόλωση εντός του Οργανισμού. Το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016 ήταν το έναυσμα για μια αυταρχική διολίσθηση της Τουρκίας μέσα από μια σειρά νόμων και αυθαιρέτων συλλήψεων με δικαιολογία την «εσωτερική κάθαρση». Το καθεστώς έκτακτης ανάγκης επέτρεψε στην εκτελεστική εξουσία να παρακάμψει βασικές αρχές του συντάγματος και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης, προκειμένου να πετύχει εσωτερικούς πολιτικούς σκοπούς. Ο αντίκτυπος ήταν σημαντικός στο ΣΤΕ, καθώς η άρνηση πληρωμής από την πλευρά της Τουρκίας λειτούργησε εκβιαστικά, δημιουργώντας λειτουργικά προβλήματα εντός του Οργανισμού. Ο συντονισμός των οργάνων ωστόσο και η στενή παρακολούθηση των εξελίξεων από την πλευρά του ΣΤΕ ήταν καθοριστικής σημασίας, καθώς δόθηκε δημοσιότητα στις παραβιάσεις ατομικών δικαιωμάτων και η Τουρκία αναγκάστηκε να κάνει βήματα πίσω, προκειμένου να υπερασπιστεί τη

διεθνή της εικόνα. Η εξέλιξη αυτή δεν ήταν δεδομένη όμως, οι κίνδυνοι που διαχειρίστηκε αποτελεσματικά το ΣΤΕ θα μπορούσαν να είχαν οδηγήσει σε διάλυση τον Οργανισμό.

Η μήτρα κινδύνων στο τέταρτο κεφάλαιο προσπαθεί ακριβώς να κωδικοποιήσει τους κινδύνους που ανακύπτουν στο ΣΤΕ και να τους ιεραρχήσει βάσει των περιπτωσιολογικών μελετών που αναπτύχθηκαν νωρίτερα. Γίνεται εμφανές μέσα από τα δέντρα γεγονότων ότι, χωρίς τις κρίσιμες επιλογές στελεχών και προσωπικοτήτων εντός του ΣΤΕ, η ιστορία θα μπορούσε να ήταν πολύ διαφορετική. Συμπεραίνουμε ότι η συνέχιση της ύπαρξης του ΣΤΕ υπερτερεί των διακρατικών εντάσεων μεταξύ μεμονωμένων μελών, καθώς πολίτες από 47 χώρες μπορούν να έχουν πρόσβαση στη διεθνή δικαιοσύνη. Το συλλογικό όφελος που προκύπτει από την ύπαρξη του ΣΤΕ πρέπει να διαφυλαχτεί ακόμη και αν αυτό σημαίνει ότι θεσμοί εντός του Οργανισμού θα προχωρήσουν σε συμβιβασμούς και μεταρρυθμίσεις στο όνομα της ενότητας (βλ. κρίση εντός του ΣΤΕ λόγω της Ρωσίας). Μπορεί το ΣΤΕ ως θεσμός να μην κατάφερε να αποτρέψει παραβιάσεις δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των κρίσεων, ωστόσο δεν είναι αυτός ακριβώς ο ρόλος του. Η διαχείριση των κρίσεων εντός του ΣΤΕ ήταν ικανοποιητική και στο μέλλον ο Οργανισμός θα έχει καλύτερα αντανακλαστικά για να αντιμετωπίσει νέες προκλήσεις με ακόμη καλύτερο και αμεσότερο τρόπο.

Σε αυτήν την κατεύθυνση είναι αναγκαία η επαναβεβαίωση του διακυβερνητικού ή ακόμη καλύτερα του υπερεθνικού ρόλου του Οργανισμού για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του 21^{ου} αιώνα. Νέου τύπου προκλήσεις και αχαρτογράφητες (νομικές) περιοχές μπορούν να λειτουργήσουν ως κοινός παρονομαστής για να έρθουν πιο κοντά τα κράτη-μέλη και να αναπτύξουν κοινά εργαλεία και λύσεις μέσα από το ΣΤΕ. Το παράδειγμα της Τεχνητής Νοημοσύνης, ως νέου τύπου πρόκληση, είναι ένα θέμα το οποίο μπορεί να προσεγγίσει η Ε.Υ., προκειμένου να συμφωνηθεί ένα κοινά αποδεκτό ρυθμιστικό πλαίσιο προστασίας των (ψηφιακών) ατομικών δικαιωμάτων. Η Ελληνική Προεδρία (Μάιος-Νοέμβριος 2020) της Επιτροπής Υπουργών του ΣΤΕ, σαν κεντρικό γεγονός της Προεδρίας ανέδειξε «την επέτειο για τη συμπλήρωση 70 ετών από την υπογραφή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Η 130^η Υπουργική Σύνοδος της Επιτροπής Υπουργών, η οποία θα πραγματοποιηθεί στην Αθήνα στις 4 Νοεμβρίου 2020, ανήμερα της επετείου της υπογραφής της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αναμένεται να παράσχει μια εξαιρετική ευκαιρία για ουσιαστικό διάλογο. Η Ελληνική Προεδρία θα δώσει την ευκαιρία σε όλους μας να ανανεώσουμε την προσήλωσή μας στις αρχές και αξίες που διαπνέουν το έργο του ΣΤΕ.

7 Κατάλογος Πηγών

Ανθόπουλος Χ. Κοντιάδης Ξ. Παπαθεοδώρου Θ. (2005) Α Ασφάλεια και Δικαιώματα στην Κοινωνία της Διακινδύνευσης, Αθήνα, Σάκκουλα.

Γενικός Γραμματέας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, (2020). Υπόμνημα.
[<https://pace.coe.int/en/news/7873/covid-19-pace-summer-session-postponed-to-a-later-date>,
ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Έκθεση εκλογικών παρατηρητών για τις Εκλογές στην Τουρκία (24 Ιουνίου 2018), έκθεση 14608
[<https://pace.coe.int/en/files/25031>, ημερομηνία πρόσβασης: 27/09/2020]

Έκθεση 14282, Ψήφισμα 2156 (25/04/2017) [<https://pace.coe.int/en/files/23665>, ημερομηνία
πρόσβασης 24/09/2020]

Έκθεση 14339, Ψήφισμα 2179 [<https://pace.coe.int/en/files/23670#trace-2>, ημερομηνία πρόσβασης
24/09/2020]

Επιτροπή της Βενετίας (10 Μαΐου 1990) "On a Partial Agreement Establishing the European
Commission for Democracy through Law"
[https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute_old, ημερομηνία πρόσβασης:
14/09/2020]

Επιτροπή της Βενετίας (2016) The Rule of Law Checklist

[https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Rule_of_Law_Check_List.pdf,
ημερομηνία πρόσβασης: 4/08/2020]

Επίτροπος για τα Ανθρώπινα δικαιώματα, Συμβούλιο της Ευρώπης

[<https://www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/09/2020]

Ετήσια Έκθεση Ελληνικής Μόνιμης Αντιπροσωπείας (2016) [<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/sumboulio-tis-europis.html>, ημερομηνία πρόσβασης:
27/09/2020]

Ετήσια Έκθεση Ελληνικής Μόνιμης Αντιπροσωπείας (2017) [<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/sumboulio-tis-europis.html>, ημερομηνία πρόσβασης:
27/09/2020]

Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

[https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf, ημερομηνία πρόσβασης: 01/08/2020]

Καταστατικό Επιτροπής της Φλωρεντίας

[https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute, ημερομηνία πρόσβασης: -
2/08/2020]

Καταστατικό του Συμβουλίου της Ευρώπης, [<https://rm.coe.int/1680306052>, ημερομηνία πρόσβασης:
7/08/2020]

Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣΤΕ (2014) Annexation of Crimea is illegal

[<https://www.coe.int/en/web/portal/news-2014/>
/asset_publisher/o7J4kBL595Ox/content/parliamentary-assembly-of-council-of-europe-annexation-of-crimea-is-illegal
?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnews-2014%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_count%3D1%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INS

TANCE_o7J4kBL595Ox_keywords%3D%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_delta%3D20%26p_r_p_564
233524_resetCur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_cur%3D12%26_101_INSTANCE_o7J4kB
L595Ox_andOperator%3Dtrue, ημερομηνία πρόσβασης: 24/9/2020]

Ομιλία Pasquier για την επέτειο 70 χρόνια ΣΤΕ- επανεισδοχή Ρωσίας (2019)
[<https://pace.coe.int/en/verbatim/2019-09-30/am/en>, ημερομηνία πρόσβασης 24/09/2020]

Ομιλία Προέδρου Emmanuel Macron: 'The Council of Europe is the place where the divisions on our
continent can be healed (2019) [[http://www.assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-
EN.asp?newsid=7635&lang=2&cat=8](http://www.assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=7635&lang=2&cat=8), ημερομηνία πρόσβασης 24/09/2020]

Παραράς, Παναγιώτης (2014) Res Publica - Κράτος Δικαίου, Αθήνα, Σάκκουλα. Πρακτικά
Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης ΣΤΕ- (10/ 4/19) Role and mission of the Parliamentary Assembly: main
challenges for the future [<https://pace.coe.int/en/verbatim/2019-04-10/pm/en>, ημερομηνία
πρόσβασης 24/09/2020]

Υπόμνημα Nicoletti [<https://www.coe.int/en/web/portal/home>, ημερομηνία πρόσβασης: 24/09/2020]

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου [[http://www.enchr.coe.int/Documents/Convention
ENG.pdf](http://www.enchr.coe.int/Documents/ConventionENG.pdf), ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Agamben, Giorgio (2005) State of Exception, Chicago, Chicago University press.

Amnesty International, (2013) "Gezi Park Protests: Brutal denial of the right of peaceful assembly",
London [<https://www.amnesty.org/en/documents/EUR44/022/2013/en/>, ημερομηνία πρόσβασης:
29/08/2020]

Ariev, Volodymyr (rapporteur) (2017). 'Attacks against journalists and media freedom in Europe',
Resolution 2141, report doc.14229,
[[http://maintenance.coe.int/?fileid=23400&lang=EN&search=cmVzb2x1dGlvbiAyMTQxfGNv
cnB1c19uYW1lX2VuOiJPZmZpY2lhbCBkb2N1bWVudHMl](http://maintenance.coe.int/?fileid=23400&lang=EN&search=cmVzb2x1dGlvbiAyMTQxfGNvbnB1c19uYW1lX2VuOiJPZmZpY2lhbCBkb2N1bWVudHMl), ημερομηνία πρόσβασης: 1/6/20]

Barry, Ellen & Myers Steven Lee (19 Μαρτίου 2014) "Putin reclaims Crimea for Russia and bitterly denounces the West", New York Times.

Beck, Ulrich (1992) Risk Society: towards a new modernity, SAGE.

Bond, Martyn (2012) The Council of Europe, London, Routledge.

Committee of Minister, 2019 CM/Del/Dec (2019)129/2
[https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168094787e, ημερομηνία πρόσβασης 23/09/2020]

Council of Europe (2020), Προτεραιότητες της ελληνικής προεδρίας,
[<http://coegreekchairmanship2020.gov.com>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Cox, R. (1992). "Multilateralism and World Order", Review of International Studies, 18(2), 161-180.

Cox, R. W. (1997). The new realism: perspectives on multilateralism and world order, Τόκυο, Νέα Υόρκη N.Y., United Nations University Press; St. Martin's Press.

Godskesen, I, Vuckovic, N. (2016). "The functioning of democratic institution in Turkey", Resolution 2121, Report doc. 14282.
[<http://maintenance.coe.int/?fileid=23665&lang=EN&search=cmVzb2x1dGlvbiAyMTU2fGNvcnB1c19uYW1lX2VuOiJPZmZpY2lhbCBkb2N1bWVudHMi>, ημερομηνία πρόσβασης: 2/7/20]

Gressel, Gustav (17 Απριλίου 2019) "Occupational hazards: The Russian military in Crimea", European Council on Foreign Relations. [https://ecfr.eu/article/commentary_occupational_hazards_the_russian_military_in_crimea/, ημερομηνία πρόσβασης: 15/08/2020]

Hague, R. H. M. (2013). Comparative government and politics: an introduction Ηνωμένο Βασίλειο, Palgrave Macmillan.

Jagland , Thorbjorn (16-17Μαΐου 2019) «Έκθεση του Γενικού Γραμματέα για τη Σύνοδο του Ελσίνκι» [<https://rm.coe.int/168093af03>, ημερομηνία πρόσβασης: 27/09/2020]

Jagland, Thorbjørn - Δήλωση για τις συγκρούσεις στην Ουκρανία (2014)[https://www.coe.int/en/web/portal/news-2014/-/asset_publisher/o7J4kBL595Ox/content/secretary-general-jagland-statement-on-ukraine-clashes?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnews2014%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_count%3D1%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_keywords%3D%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_delta%3D20%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_cur%3D12%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_andOperator%3Dtrue, ημερομηνία πρόσβασης: 24/9/2020]

Jagland, Thorbjørn (2019) "Russian people would suffer most if Russia leaves the Council of Europe" [<https://www.coe.int/en/web/portal/-/secretary-general-to-pace-russian-people-would-suffer-most-if-russia-leaves-the-council-of-europe%20>, ημερομηνία πρόσβασης 23/09/2020]

Jagland, Thorbjørn, Liliane Maury Pasquier, Timo Soini - Κοινή Δήλωση (2019) [https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809446fb, ημερομηνία πρόσβασης: 14/09/2020]

Jagland, Thorbjørn, Δελτίο Τύπου (5 Απριλίου 2019) "Ready for future challenges" [https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168093cf1b, ημερομηνία πρόσβασης: 24/09/2020]

Kinney Holland Drew, "Civilian Actors in the Turkish Military Drama of July 2016", EASTERN MEDITERRANEAN POLICY NOTE, No. 10, 19 Σεπτεμβρίου 2016. [https://ccea.unic.ac.cy/wp-content/uploads/EMPN_10.pdf, ημερομηνία πρόσβασης: 15/08/2020]

Kox, Tiny (2019) Role and mission of the Parliamentary Assembly: main challenges for the future, resolution 2277, report doc. 14867-14863, recommendation 2153. [url: <http://maintenance.coe.int/?fileid=27662&lang=EN&search=cmVzb2x1dGlvbiAyMjc3fGNvcnB1c19uYW1lX2VuOiJPZmZpY2lhbCBkb2N1bWVudHMi>, ημερομηνία πρόσβασης: 15/7/20]

Kox, Tiny, "Role and mission of the Parliamentary Assembly: main challenges for the future", Doc. 14867 - Resolution 2277, Recommendation 2153 [<https://pace.coe.int/en/files/27662>, ημερομηνία πρόσβασης 23/09/2020]

Lally, Kathy (17 Απριλίου 2014). "Putin's remarks raise fears of future moves against Ukraine". The Washington Post. [https://www.washingtonpost.com/world/putin-changes-course-admits-russian-troops-were-in-crimea-before-vote/2014/04/17/b3300a54-c617-11e3-bf7a-be01a9b69cf1_story.html, ημερομηνία πρόσβασης: 5/08/2020]

Marxsen, Christian, The Crimea Crisis – An International Law Perspective (November 7, 2014). *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (Heidelberg Journal of International Law)* 74/2 (2014), 367-391.

Mikko, M. Nigel, E. (2019) The worsening situation of opposition politicians in Turkey: what can be done to protect their fundamental rights in a council of Europe member state? resolution 2266, report doc. 14812. [<http://maintenance.coe.int/?fileid=25425&lang=EN&search=cmVzb2x1dGlvbiAyMjYwfGNvcnB1c19uYW1lX2VuOiJPZmZpY2lhbCBkb2N1bWVudHMi>, ημερομηνία πρόσβασης: 16/7/20]

Morgens ,Jensen (2016) Έκθεση της Επιτροπής παρατηρητών στην Τουρκία [<http://www.assembly.coe.int/LifeRay/POL/pdf/TextesProvisoires/2016/AS-POL-2016-18-EN.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης 24/09/2020]

Newman, E. (2007). *A crisis of global institutions: multilateralism and international security*. Λονδίνο ; New York, Routledge.

Nicoletti, Doc. 14396 Resolution 2186, Recommendation 2113 [<https://pace.coe.int/en/files/24210>, ημερομηνία πρόσβασης: 24/09/2020]

Ομιλία Gianni Buquicchio στην Επιτροπή της Βενετίας, (11 Οκτωβρίου 2017)[https://www.venice.coe.int/files/2017_10_11_GB_PACE_RoL%20checklist.pdf, ημερομηνία πρόσβασης: 14/09/2020]

Peck, H. T. (1923) Harper's dictionary of classical literature and antiquities, Νέα Υόρκη American Book Co.

Petra De Sutter Doc. 14900, Resolution 2287 [<https://pace.coe.int/en/files/27980>, ημερομηνία πρόσβασης 24/09/2020]

Secretary General of Parliamentary Assembly, (2020) Joint Statement on the Role of Parliaments in a Time of Pandemic. <http://www.assembly.coe.int/LifeRay/APCE/pdf/DocsAndDecs/2020/20200416-PandemicJointStatement-EN.pdf>, [<https://pace.coe.int/en/news/7854/covid-19-joint-statement-on-the-role-of-parliaments-in-a-time-of-pandemic>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Secretary General of Parliamentary Assembly, (2020) Lessons for the future from an effective and rights-based response to the COVID-19 pandemic, Report doc.15115, Resolution 2329, Recommendation 2174. [<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=28627&lang=EN>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Secretary General of Parliamentary Assembly, (2020) Tedros Adhanom Ghebreyesus: 'The greatest threat in Europe now is complacency' [[https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-standing-committee-of-the-parliamentary-assembly-of-the-council-of-europe-\(pace\)---26-june-2020](https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-standing-committee-of-the-parliamentary-assembly-of-the-council-of-europe-(pace)---26-june-2020), ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Secretary General of Parliamentary Assembly, (2020) Temporary arrangements to enable remote committee meetings, Memorandum-Arrangements for the conduct of remote committee meetings. [<https://pace.coe.int/en/news/7881/covid-19-temporary-arrangements-to-enable-remote-committee-meetings>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Secretary General of Parliamentary Assembly, (2020) The Parliamentary Assembly's role in developing a systematic approach to cope with global epidemic outbreaks, Motion for resolution doc.15073.Link:

[<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=28604&lang=EN>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Secretary General of Parliamentary Assembly, (2020). Stature of the council of Europe, [<http://assembly.coe.int/nw/xml/RoP/Statut CE2015-EN.PDF>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Secretary General of Parliamentary Assembly, (2020). ΕΣΔΑ-ΕΔΑΔ, [<http://enchr.coe.int/Documents/RulesCourtENG.pdf>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

United Nations, A/RES/68/262 General Assembly" United Nations. 1 April 2014 [<https://undocs.org/A/RES/68/262>, ημερομηνία πρόσβασης: 15/08/2020]

Unratified credentials, (2019) Challenges on substantive grounds, of the still unratified credentials of the parliamentary delegation of the Russian Federation, report doc. 14922. [<http://maintenance.coe.int/?fileid=28049&lang=EN&search=cmVzb2x1dGlvbiAyMjkyfGNvcnB1c19uYW1lX2VuOiJPZmZpY2lhbCBkb2N1bWVudHMi>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/5/20]

Zelienkova, Kristyna (2016) Political consequences of the Russian Aggression in Ukraine. Doc, 14130. [[Http://pace.coe.int/en/](http://pace.coe.int/en/), ημερομηνία πρόσβασης: 14/5/20]

Ανθόπουλος Χ. Κοντιάδης Ξ. Παπαθεοδώρου Θ. (2005) Α Ασφάλεια και Δικαιώματα στην Κοινωνία της Διακινδύνευσης, Αθήνα, Σάκκουλα.

Γενικός Γραμματέας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, (2020). Υπόμνημα. [<https://pace.coe.int/en/news/7873/covid-19-pace-summer-session-postponed-to-a-later-date>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

Έκθεση εκλογικών παρατηρητών για τις Εκλογές στην Τουρκία (24 Ιουνίου 2018), έκθεση 14608 [<https://pace.coe.int/en/files/25031>, ημερομηνία πρόσβασης: 27/09/2020]

Έκθεση 14282, Ψήφισμα 2156 (25/04/2017) [<https://pace.coe.int/en/files/23665>, ημερομηνία πρόσβασης 24/09/2020]

Έκθεση 14339, Ψήφισμα 2179 [<https://pace.coe.int/en/files/23670#trace-2>, ημερομηνία πρόσβασης: 24/09/2020]

Επιτροπή της Βενετίας (10 Μαΐου 1990) "On a Partial Agreement Establishing the European Commission for Democracy through Law"
[https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute_old, ημερομηνία πρόσβασης: 14/09/2020]

Επιτροπή της Βενετίας (2016) The Rule of Law Checklist
[https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Rule_of_Law_Check_List.pdf, ημερομηνία πρόσβασης: 4/08/2020]

Επίτροπος για τα Ανθρώπινα δικαιώματα, Συμβούλιο της Ευρώπης
[<https://www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work>, ημερομηνία πρόσβασης: 14/09/2020]

Ετήσια Έκθεση Ελληνικής Μόνιμης Αντιπροσωπείας (2016) [<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/sumboulio-tis-europis.html>, ημερομηνία πρόσβασης: 27/09/2020]

Ετήσια Έκθεση Ελληνικής Μόνιμης Αντιπροσωπείας (2017) [<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/sumboulio-tis-europis.html>, ημερομηνία πρόσβασης: 27/09/2020]

Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
[https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf, ημερομηνία πρόσβασης: 01/08/2020]

Καταστατικό Επιτροπής της Φλωρεντίας
[https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute, ημερομηνία πρόσβασης: - 2/08/2020]

Καταστατικό του Συμβουλίου της Ευρώπης, [<https://rm.coe.int/1680306052>, ημερομηνία πρόσβασης: 7/08/2020]

Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣΤΕ (2014) Annexation of Crimea is illegal [https://www.coe.int/en/web/portal/news-2014/-/asset_publisher/o7J4kBL595Ox/content/parliamentary-assembly-of-council-of-europe-annexation-of-crimea-is-illegal?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fportal%2Fnews-2014%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-4%26p_p_col_count%3D1%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_keywords%3D%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_delta%3D20%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_cur%3D12%26_101_INSTANCE_o7J4kBL595Ox_andOperator%3Dtrue, ημερομηνία πρόσβασης: 24/9/2020]

Ομιλία Pasquier για την επέτειο 70 χρόνια ΣΤΕ- επανεισδοχή Ρωσίας (2019) [<https://pace.coe.int/en/verbatim/2019-09-30/am/en>, ημερομηνία πρόσβασης 24/09/2020]

Ομιλία Προέδρου Emmanuel Macron: ‘The Council of Europe is the place where the divisions on our continent can be healed (2019) [<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=7635&lang=2&cat=8>, ημερομηνία πρόσβασης 24/09/2020]

Παραράς, Παναγιώτης (2014) Res Publica - Κράτος Δικαίου, Αθήνα, Σάκκουλα. Πρακτικά Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης ΣΤΕ- (10/ 4/19) Role and mission of the Parliamentary Assembly: main challenges for the future [<https://pace.coe.int/en/verbatim/2019-04-10/pm/en>, ημερομηνία πρόσβασης 24/09/2020]

Υπόμνημα Nicoletti [<https://www.coe.int/en/web/portal/home>, ημερομηνία πρόσβασης: 24/09/2020]

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου [http://www.enchr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, ημερομηνία πρόσβασης: 14/7/20]

8 Γλωσσάρι

- ΣΤΕ: Συμβούλιο της Ευρώπης
- ΚΣ: Κοινοβουλευτική Συνέλευση
- ΕΥ: Επιτροπή Υπουργών
- ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
- ΕΚΧ: Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης
- Επ.ΔΑ: Επίτροπος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
- ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
- ΕΔΑΔ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- κ-μ: Κράτη μέλη
- ΚΣ: Κοινοβουλευτική Συνέλευση
- ΜΑ: Μόνιμος Αντιπρόσωπος
- CPT: European Committee for the Prevention of Torture
- ECRI: European Commission against Racism and Intolerance

Πολιτικές Ομάδες

- EPP/CD : Ομάδα Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος
- SOC: Ομάδα Σοσιαλιστών, Δημοκρατών και Πρασίνων

- EC/DA: Ομάδα Ευρωπαίων Συντηρητικών & Δημοκρατικής Συμμαχίας
- ALDE: Συμμαχία Φιλελεύθερων και Δημοκρατών για την Ευρώπη
- UEL: Ομάδα Ενωτικής Ευρωπαϊκής Αριστεράς